

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०१
प्रशिक्षणार्थी: लातूर जिल्हा

कालावधी : दि. २५/०९/२०२३ ते ०४/१०/२०२३

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०१
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. २७/०९/२०२३ ते ०४/१०/२०२३
- पशुसखीचा जिल्हा : लातूर
- पशुसखीची संख्या : ३०
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	राहू पंढरी चापटे	हाडोळती, ता. अहमदपुर	९९२१९१३३९०	बिए	खुला	नाही
२	पंचफुला गोविंद घेरे	वळसंगी ता. अहमदपुर	९९१८९२४२४१	५ वी	एससी	होय, ११
३	उर्मिला संभाजी लोहारे	माकणी ता. अहमदपुर	९०२१९६७८०१	१० वी	खुला	नाही
४	पंचशीला रेणुमाजी वाघमारे	बाबळदरा ता. अहमदपुर	८६०७७८३२२०	१० वी	एससी	होय, २
५	हसीना मेहबूब पठाण	शेलदरा ता. अहमदपुर	९३७०८९७४४०	१० वी	खुला	होय, १
६	रेखा महादेव थोरात	एकुरगा ता. लातूर	९७२९२००७८२	७ वी	एससी	होय, २०
७	स्वाती विशाल तोंडे	हणमंतवाडी ता. लातूर	७३९१९७११०२	१० वी	खुला	नाही
८	गोकर्णा संतोष देशमुख	कातपूर, ता. लातूर	८३२९२७२१७०	१० वी	खुला	नाही
९	सगुणा मच्छींद्र सूर्यवंशी	सारोळा ता. लातूर	७४९८१६८३७४	१० वी	खुला	नाही
१०	मिना राम चव्हाण	हळदुर्ग ता. औसा	८८०७७२३०६३	७ वी	एन टी	होय, ६
११	गवळण विद्यवान लोखंडे	तावशी ताड ता. औसा	८३९०८३९३२७	७ वी	एससी	होय, २

१२	मुन्नी सादिक मुलानी	कालमाथा (भादा) ता. औसा	७०२०८६४०५४	१० वी	खुला	होय, २
१३	मनीषा नामदेव साठे	लामजना, ता. औसा	९६७३६७६०३३	५ वी	खुला	नाही
१४	पन्नन देविदास हजारे	किल्लारी ता. औसा	७०७७८७८०९१	७ वी	खुला	नाही
१५	मंगल जातिंदर कलढोने	गांजूर ता. लातूर	८७६६९८९९८६	१० वी	इमाव	होय, ५
१६	शमा मुस्तफा शेख	टाकळी, ता. लातूर	९६७३८६०२३६	१० वी	खुला	नाही
१७	शुभांगी बली सरवडे	गातेगाव ता. लातूर	७३९७९१४४८७	१० वी	एससी	होय, ४
१८	अश्विनी टिलक मरके	मुरुड अकोला ता. लातूर	८७८८३८९११३	१२ वी	एससी	नाही
१९	माया धृतेश गायकवाड	करकट्टा ता. लातूर	८२०८७१६७६३	बिए	एससी	नाही
२०	माया मनोज सूर्यवंशी	पाखरसांगवी, ता. लातूर	८६०७०६६८९६	१० वी	खुला	नाही
२१	अश्विनी रमेश पंडीत	पोहरेगाव ता. लातूर	८९७६६२७७६७	बिए	एससी	नाही
२२	सुलताना शफिक शेख	कोळगाव ता. रेणापूर	८९९९६७२३२	९ वी	खुला	नाही
२३	संगीता रमेश सावंत	दर्जीबोरगाव ता. रेणापूर	७७७९२१७३४०	७ वी	एससी	होय, ७
२४	अर्चना पांडुरंग यशवंत	तळणी (मोहगाव) ता. रेणापूर	८३०८४७७८७८	१० वी	इमाव	नाही
२५	सुनिता नारायण रसाळ	निवळी ता. लातूर	९३२७९२२१०२	१० वी	इमाव	नाही
२६	रत्नमाला सतीश देडे	गोंदेगाव ता. लातूर	८३९००४४२२८	१० वी	एससी	होय, ४
२७	नजीमा खय्युम पठाण	जवळा बु. ता. लातूर	७०७८२३०६७४	७ वी	खुला	नाही
२८	शिवनंदा कनिकनाथ कासारकर	वरवंटी बसवंतपूर ता. लातूर	७०२०३२७७२७	१० वी	इमाव	नाही
२९	मंजुषा वैजनाथ बोयने	उमरगा ता. लातूर	९१३०९७४६२०	७ वी	इमाव	होय, ४
३०	सुंदर तानाजी पात्रे	येळवट ता. औसा	९७११८९९८०३	१२ वी	एससी	नाही

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता यांचे अध्यक्षतेखाली आणि शुभहस्ते प्रथम पशुसखी प्रशिक्षणाचे उद्घाटन सरस्वती पूजनाने झाले. प्रमुख अतिथी म्हणून माविम तर्फे श्री. सिद्धाराम माशाळे, विभागीय नियंत्रण व मुल्यमापन अधिकारी, सोलापूर आणि श्री. मंसूर

पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी, लातूर हे होते. प्रकल्प प्रमुख तथा विस्तार संचालक डॉ. ए. यु. भिकाणे, मपमविवि, नागपूर आणि प्रकल्प समन्वयक डॉ. डि. एस. देशमुख, पशुवैद्यक महाविद्यालय, परभणी हे दूरस्थ प्रणालीद्वारे उपस्थित होते. सर्व मान्यवरांनी पशुसर्वीना यथोचित मार्गदर्शन केले. प्रशिक्षण पुस्तिकेचे विमोचन मान्यवरांच्या हस्ते झाले. प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी प्रास्ताविक तर सूत्रसंचालन डॉ. पी. व्ही. जाधव आणि आभार प्रकट डॉ. एस. आर. आव्हाड यांनी केले. प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. जी. आर. चन्ना आणि प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एल. एस. कोकाटे हे उपस्थित होते.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

पहिल्या प्रशिक्षणाच्या समारोपप्रसंगी प्रभारी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. जी. एम. गाडेगांवकर हे अध्यक्षीय स्थानी होते तर माविमतर्फे जिल्हा समन्वय अधिकारी, श्री. मंसूर पटेल हे प्रमुख अतिथी म्हणून होते. मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड यांनी तर आभार प्रकट प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एम. के. पाटील यांनी केले.

९. प्रशिक्षणाचा अहवाल

पहिल्या प्रशिक्षणामध्ये एकूण एकविस्र बौद्धिक आणि सतरा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत त्यात प्रामुख्याने पशुसर्वीचा पशुसंवर्धनात सहभाग आणि अपेक्षित क्षमता, ग्रामिण अर्थव्यवस्थेत शेळीपालनाचे महत्त्व, शेळ्यांच्या विविध जाती, पैदास पद्धती, बोकडांची निवड, संगोपन पद्धती, गोठा व्यवस्थापन, पोषण घटकांची गरज, घरच्या घरी खुुराक खाद्य, चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान, चारा उत्पादन, करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाययोजना, ओळख चिन्हे देणे, खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे, मुरघास तयार करणे, दूधाळ शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा, बाह्यपरजिवी व आंतरपरजिवी नियंत्रण, फवारणी/आंघोळ घालणे, जीवाणूजन्य, प्रजिवजन्य, विषाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग आणि प्रतिबंधात्मक उपाय, जंतनाशन औषधी पाजणे, यशस्वी शेळीपालकांशी चर्चा, सर्वसामान्य रोग व त्वचेचे रोग आणि प्रथमोपचार, निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे, लसीकरण, गोठ्याकरीता जागेची निवड, चारा उत्पादन प्रक्षेत्रास भेट, वाचनालयास भेट, यशस्वी शेळीपालकाच्या प्रक्षेत्रास भेट, चयापचयाचे आजार, क्षार जीवनसत्वांच्या कमतरता व प्रतिबंधात्मक उपाय, वनस्पतीजन्य व किटकनाशकजन्य विषबाधा व उपाय, वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग, प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार, शेळ्यांचा विमा, जखमा, रक्तस्राव, हाड मोडणे व इजा होणे व त्यावरील प्रथमोपचार, मलम-पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे, शेळी विषयक शासकीय योजना, शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, आणि प्रशिक्षणाचे मूल्यमापन आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वीचे शेळीपालन विषयक ज्ञान त्याविषयी तयार करण्यात आलेल्या चाचणीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वीचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. व्याख्यान व प्रात्यक्षिका व्यतिरिक्त पशुसर्वीना विस्तार शिक्षण विभागाचे संग्रहालय तथा पशुधन सल्ला कक्ष येथे भेट आयोजित केली. तसेच महाविद्यालयातील काही विभागास पशुसर्वीनी प्रत्यक्ष भेट दिली. शेळीपालन विषयी समग्र माहितीचा अंतर्भाव असलेल्या चित्रफित दाखविण्यात आली. पशुसर्वीना विविध पशुसंवर्धन विषयी घडीपत्रिका देण्यात आल्या.

११.

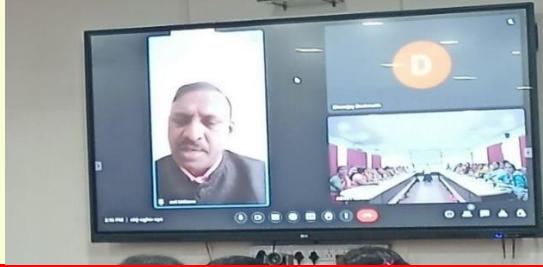
प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर पशुसखीना मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर दिपप्रचलन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. ए. यु. भिकाणे, प्रकल्प प्रमुख तथा विस्तार संचालक, मपमविवि नागपूर दूरस्थ प्रणालीद्वारे पशुसखीना संबोधित करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. डी. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक, माफसू, लीड केंद्र, पवैम, परभणी दूरस्थ प्रणालीद्वारे पशुसखीना मार्गदर्शन करतांना

प्रमुख अतिथी म्हणून माविम तर्फे श्री. सिद्धाराम माशाळे, विभागीय नियंत्रण व मुल्यमापन अधिकारी, सोलापूर आणि श्री. मंसूर पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी, लातूर उद्घाटन प्रसंगी पशुसखीना संबोधित करतांना

प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे

आभार प्रदर्शन प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एस. आर. आन्हाड

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर यांचे शुभहस्ते प्रशिक्षण किटचे पशुसखीना वितरण

उद्घाटन प्रसंगी मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रशिक्षण पुस्तकाचे विमोचन

बौद्धिक सत्र

डॉ. एन. व्ही. खोडे - पशुसंवर्धनात पशुसखीचा सहभाग व अपेक्षित क्षमता

डॉ. एस. ए. ढेंगे - ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत शेळी पालनाचे महत्व

डॉ. एस. जे. कोमटवार - शेळ्यांच्या महत्त्वाच्या देशी व विदेशी प्रजाती

डॉ. जी. एम. गादेगांवकर - शेळ्यांसाठी आहार: पोषण घटकांची गरज

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळ्यांतील बाह्यपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. आर. के. जाधव - शेळ्यांना होणारे त्वचेचे रोग व प्रथमोपचार

डॉ. ए. डी. पाटील- दुधाळ व गाभण शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा

डॉ. एस. वाय. शिराळे - शेळ्यांतील आंतरपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे विषाणूजन्य बुरशीजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. जी आर चन्ना - शेळी संगोपनाच्या विविध पद्धती व गोटा व्यवस्थापन

डॉ. पी. एस. मसारे - करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाय

डॉ. एस. आर. आब्हाड - शेळ्यांचा विमा

डॉ. एस. पी. आवंडकर - शेळ्यांना होणारे जिवाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळ्यांना होणारे चयापचयाचे आजार, क्षार, जीवनसत्वांच्या कमतरता व त्यावरील प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. एस. पिटलावार - शेळी विषयक शासकीय योजना

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या वनस्पतीजन्य विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एल. एस. कोकाटे - चारा उत्पादन

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या किटकनाशक व इतर विषवाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. एस. रामटेके - शेळ्यातील प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळ्यांना होणारे सर्वसामान्य रोग (पोटफुगी, हगवण, अपचन, रक्तक्षय) व प्रथमोपचार

डॉ. एन. व्ही. खोडे - शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे

प्रात्यक्षिके

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यातील पैदास पद्धती, शेळ्यांची व बोकडांची पैदाशीसाठी निवड

डॉ. एस. बी. काळे - घरच्या घरी खुराक तयार करणे, निकृष्ट चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान

डॉ. व्ही. बी. डोंगरे - शेळ्यांना ओळख चिन्ह देणे, बोकडांचे खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - बाह्यपरजिवी नियंत्रणासाठी अंगावर फवारणी करणे/ आंधोळ घालणे

डॉ. पी. एम. घुले - शेळ्यांचा गोठा: गोठ्यासाठी जागेची निवड, प्रकार, रचना

डॉ. बी. एम. कोंडरे - शेळ्यातील जंतनाशन व औषधी पाजणे

डॉ. एस. एस. घोके - शेळ्यांतील लसीकरण (वेळापत्रक, वाहतूक व साठवणूक)

डॉ. एस. जी. चव्हाण - निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे (श्वास, नाडी, ताप, मुत्र व मल तपासणे)

डॉ. एस. बी. काळे - वैरण उत्पादन प्रक्षेत्रास भेटीदरम्यान

प्रगतशील शेळीपालक यांच्या गोठ्यास क्षेत्रिय भेट

डॉ. एन. व्ही. खोडे - नावंदी येथे क्षेत्रिय भेटीदरम्यान

श्री. ब्रह्माजी केंद्रे - प्रगतशील शेळीपालक पशुसर्खीना शेळीपालनातील अनुभव सांगतांना

डॉ. आर. डी. सुर्यवंशी - वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग

डॉ. एस. ए. ढेंगे - वाचनालयास भेट

डॉ. बी. व्ही. बल्लूरकर - मलम, पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे

डॉ. आर. व्ही. सुर्यवंशी -शेळ्यांतील जखमा, रक्तस्त्राव, हाड मोडणे, इजा होणे व त्यावरील प्रथमोचार

डॉ. एन. व्ही. खोडे -प्रशिक्षणाचे मुल्यमापन

फिडबॅक फॉर्म भरतांना पशुसर्खी

ज्ञान अवलोकनार्थ प्रशिक्षण पूर्व आणि पश्चात पशुसर्खीचे सर्वेक्षण

प्रमाणपत्र वितरण

प्रभारी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. जी. एम. गादेगांवकर समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. मंसूर पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम मार्गदर्शन करतांना

प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे - समारोप प्रसंगी प्रशिक्षणाचा आढावा मांडतांना

समारोप प्रसंगी डॉ. एस. आर. आक्हाड प्रशिक्षण सह-समन्वयक सुत्रसंचालन करतांना

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

माया मनोज सुर्यवंशी

मनिषा नामदेव साठे

मंगल जालिंदर कलढोणे

पंचफुला गोविंद धेरे

शिवनंदा कनिकनाथ कासारकर

अश्विनी टिळक म्हस्के

सुलताना शफिक शेख

सगुणा मच्छिंद्र सुर्यवंशी

जेवण व्यवस्था

समुह छायाचित्र

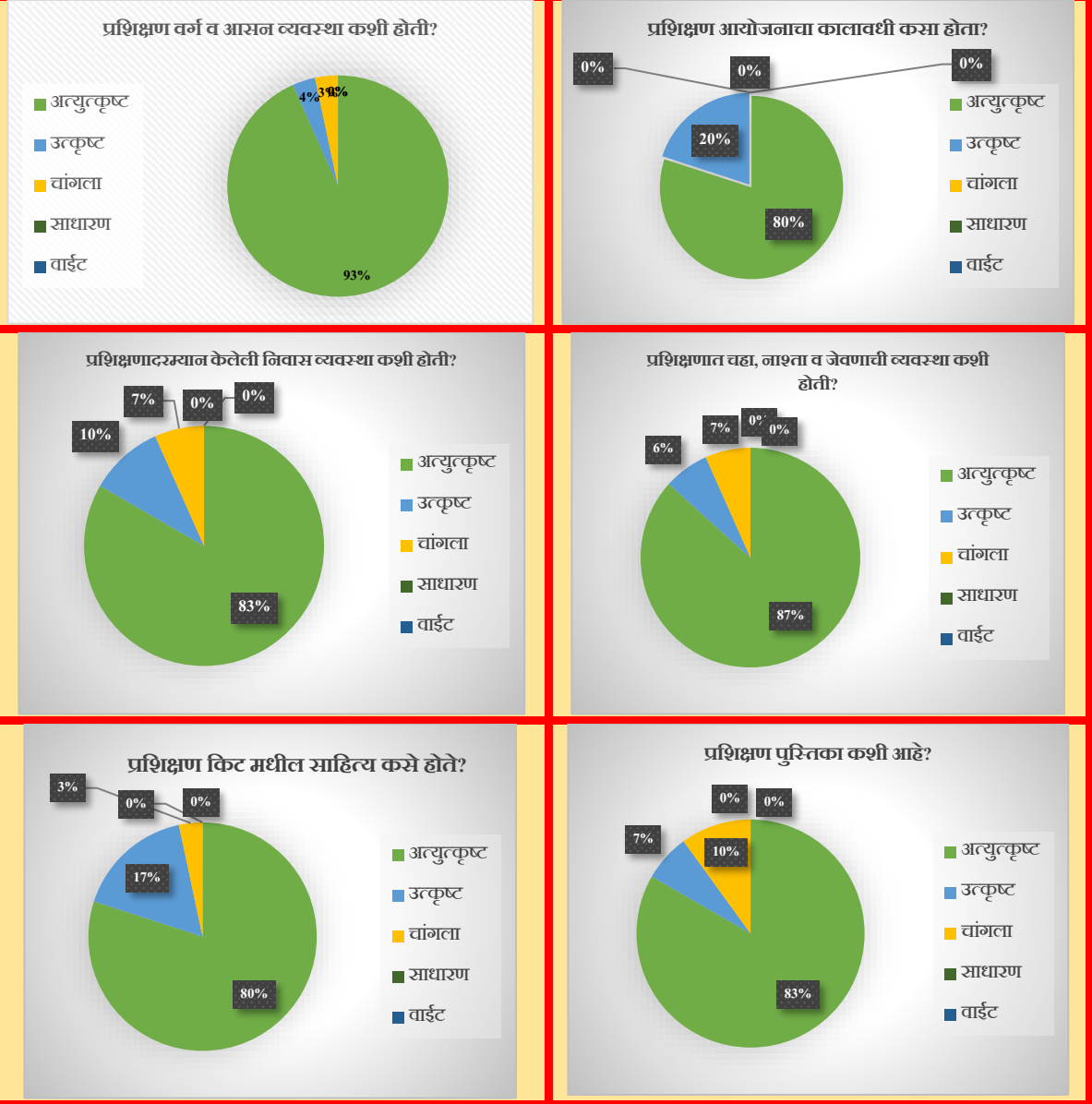
१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

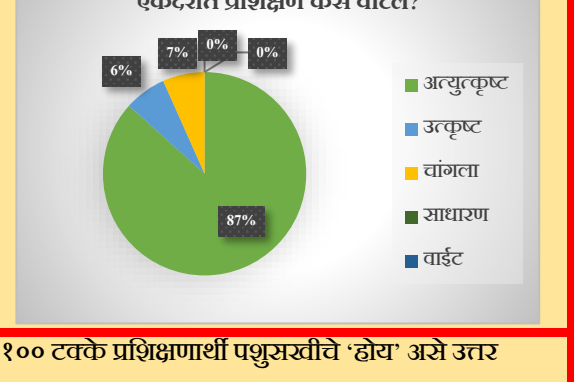
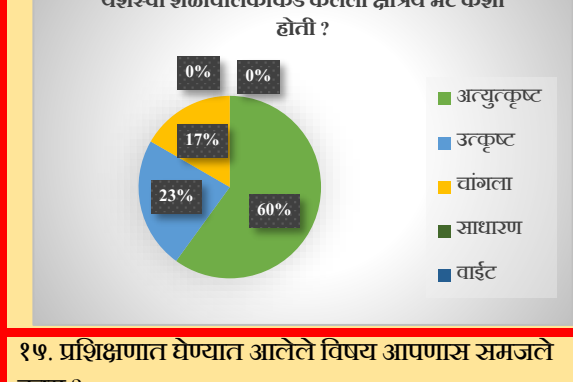
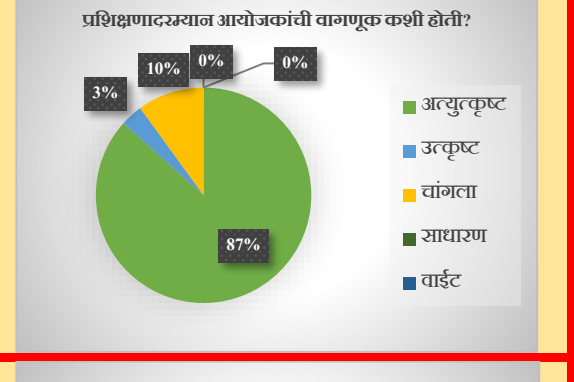
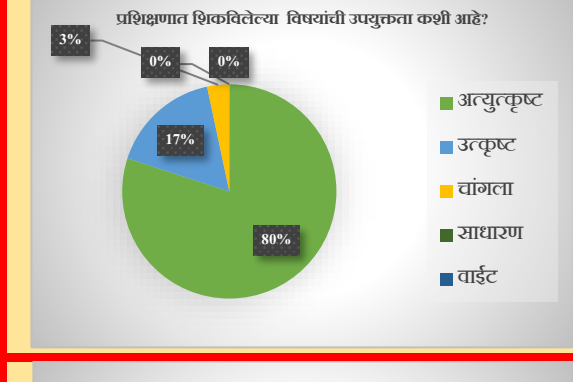
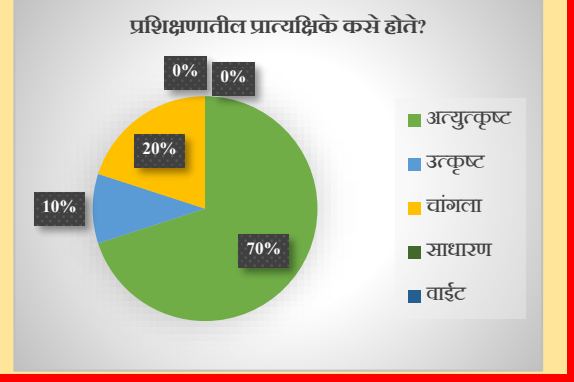
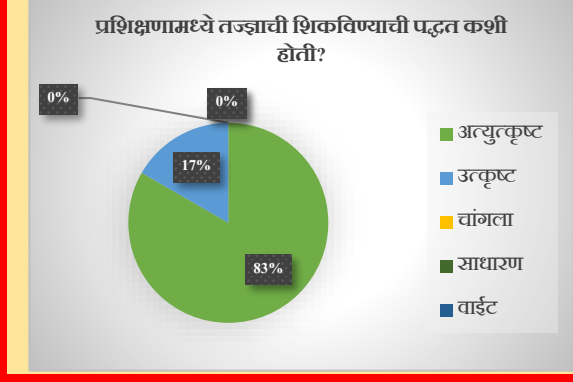
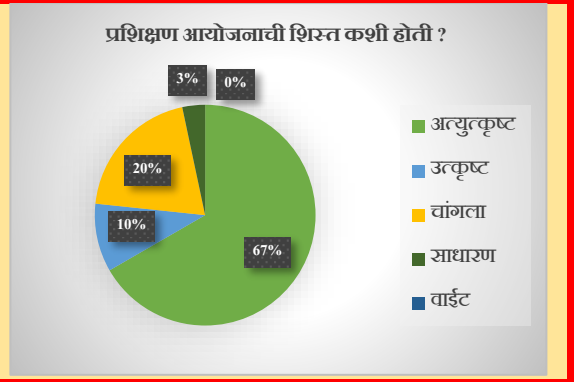
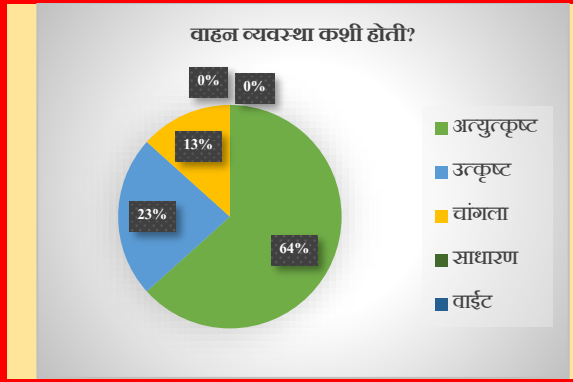
अ) शेळीपालन विषयी पशुसंरक्षीचे ज्ञानार्जन

अ. क्र.	पशुसंरक्षीचे नाव	प्रशिक्षण पूर्व ज्ञान (गुणांक)	प्रशिक्षण पश्चात ज्ञान (गुणांक)	ज्ञानात वृद्धी (%)
१	राहु पंढरी वापटे	५	१९	७०.००
२	पंचफुला गोविंद घैरे	४	१७	६५.००
३	उर्मिला संभाजी लोहारे	२	२०	९०.००
४	पंचशीला रेभमाजी वाघमारे	९	१९	५०.००
५	हसीना मेहबूब पठाण	२	१९	८५.००
६	रेखा महादेव थोरात	५	१४	४५.००
७	स्वाती विशाल लोंढे	४	२०	८०.००
८	गोकर्णा संतोष देशमुख	५	२०	७५.००
९	सगुणा मच्छींद्र सूर्यवंशी	३	२०	८५.००
१०	मिना राम चव्हाण	६	१९	६५.००
११	गवळण विद्यवान लोखंडे	५	१८	६५.००
१२	मुळ्णी सादिक मुलानी	६	२०	७०.००
१३	मनीषा नामदेव साठे	६	१८	६०.००
१४	पद्मिन देविदास हजारे	२	२०	९०.००
१५	मंगल जालिंदर कलढोने	४	२०	८०.००
१६	शमा मुस्तफा शेख	१	२०	९५.००
१७	शुभांगी बली सरवदे	२	२०	९०.००
१८	अश्विनी टिळक मरुके	२	२०	९०.००
१९	माया धृतेश गायकवाड	४	२०	८०.००
२०	माया मनोज सूर्यवंशी	४	१८	७०.००

२१	अश्विनी रमेश पंडीत	७	२०	६५.००
२२	सुलताना शफिक शेख	७	२०	६५.००
२३	संजीता रमेश सावंत	७	२०	६५.००
२४	अर्चना पांडुरंग यशवंत	४	१९	७५.००
२५	सुनिता नारायण रसाळ	४	१५	५५.००
२६	रत्नमाला सतीश देडे	१४	१७	१५.००
२७	नजीमा खय्युम पठाण	१	१९	९०.००
२८	शिवनंदा कनिकनाथ कासारकर	३	२०	८५.००
२९	मंजुषा वैजनाथ बोयने	४	१६	६०.००
३०	सुंदर तानाजी पात्रे	२	२०	९०.००
			सरासरी ज्ञानात भर	७२.१७

ब) प्रशिक्षणाबाबत पशुसखीचा अभिप्राय

१५. प्रशिक्षणात घेण्यात आलेले विषय आपणास समजले काय ?

१६. आपल्या प्रश्नांची तज्ज्ञाकडून निराकरण झाले काय ?

१७. प्रशिक्षणाबाबत आपण पूर्ण समाधानी आहात काय ?

१८. प्रशिक्षणात प्राप्त ज्ञान व कौशल्य यांचा प्रसार करू शकाल काय?

१९. अशा प्रशिक्षणात संधी मिलाल्यास तुम्ही पुन्हा सहभागी व्हाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०२
प्रशिक्षणार्थी: धाराशिव जिल्हा

कालावधी : दि. २६/१०/२०२३ ते ०४/११/२०२३

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०२
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. २६/१०/२०२३ ते ०४/११/२०२३
- पशुसखीचा जिल्हा : धाराशिव
- पशुसखीची संख्या : २९
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	सविता ज्ञानेश्वर मैदाड	बाभळगाव, ता. कळंब	७६२०८०३०८९	९ वी	एनटी	होय, ३
२	विद्या प्रल्हाद वाघमारे	देवधानोरा, ता. कळंब	७०७७०६७६९७	९ वी	एससी	नाही
३	वनमाला प्रभाकर जगताप	रोसा, ता. परांडा	९७७९९००८२८	१० वी	खुला	नाही
४	उषा बापू ननवरे	सोनारी, ता. परांडा	७७७६८१३२९६	४ वी	एनटी	होय, ६
५	लक्ष्मी मोहन जाधव	पिंपळवाडी, ता. परांडा	९०११३४७१२४	४ वी	एससी	होय, २
६	पल्लवी शिववंत कांबळे	खामसवाडी, ता. कळंब	८६६९०९६१६३	बीए	एससी	नाही
७	रंजना शंकर सुतार	खानापूर, ता. धाराशिव	९३७९४३०१८७	१० वी	इमाव	नाही
८	सीमा संतोष पिंगळे	कात्री, ता. तुळजापूर	९१६८६४६०७९	१० वी	एससी	नाही
९	सारिका दत्तात्रय कापसे	कात्री, ता. तुळजापूर	९७२७००१६६१	९ वी	खुला	होय, ४
१०	अनिता झुंबर पिंपळकर	वाठवडा, ता. कळंब	८८४७७८०२४९	७ वी	एससी	होय, ६
११	उषाबाई पंडित कुंभार	एकुरगा वाडी, ता. उमरगा	७७०९६२८९९३	७ वी	इमाव	होय, २
१२	शबाना सलाउद्दीन खल्ली	जवळा नि., ता. परांडा	९६८९२६७१३८	१२ वी	खुला	नाही
१३	आश्विनी दत्तात्रय तोखंडे	नायगाव, ता. वाशी	९३७३९३७२४६	५ वी	एससी	नाही

१४	अर्चना गौतम गुणगंभीरि	एकुरगा, ता. उमरगा	८४४६३१७१३२	७ वी	एससी	नाही
१५	सारिका तुकाराम मुलीक	सरणवाडी, ता. परांडा	९३०७५११३७३	१० वी	खुला	होय, ५
१६	दैवशाला गोरख बुरंगे	आसू, ता. परांडा	८३९०८१७६१०	१० वी	खुला	नाही
१७	शितल शिवाजी आवाड	गोविंदपूर, ता. कळंब	९३७६७७०८७७	बिए	एससी	नाही
१८	स्वाती रविकांत लाकाळ	मेडसिंगा, ता. धाराशिव	९३७९६८८७४६	९ वी	खुला	नाही
१९	चैत्राली सचिन गुरव	आतुर, ता. उमरगा	९४०७१४७२८१	१० वी	इमाव	नाही
२०	सुनिता ज्ञानदेव आवटे	ढोकी, ता. धाराशिव	९३२२४६८७७८	९ वी	एससी	नाही
२१	शोभा शशिकांत सुतार	कौडगाव, ता. धाराशिव	९६७७७४१३७४	१० वी	इमाव	होय, ३
२२	सरिता रमेश बनसोडे	काळालिंबाळा, ता. उमरगा	९१३०७४६४०१	८ वी	इमाव	होय, १५
२३	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	कंटेकुर, ता. उमरगा	९३०९९२१७३०	१० वी	खुला	नाही
२४	विद्या महेंद्र झेंडे	बेंबळी, ता. धाराशिव	९७६७०९६२६४	७ वी	एससी	नाही
२५	सावित्रा मल्हारी वाघमारे	वर्यंटी, ता. धाराशिव	८४७९०४२९७०	१० वी	एससी	होय, ४
२६	महादेवी राजेंद्र बिराजदार	बेळंब, ता. उमरगा	९३०९३७९९३०	१२ वी	खुला	नाही
२७	वैशाली मोहन देशमुख	सापनाई, ता. कळंब	८३०८७३३१२८	७ वी	खुला	नाही
२८	पंचशिला बालाजी ओव्हळ	कोथळा, ता. कळंब	७८२२८०८८४९	९ वी	एससी	होय, ४
२९	शितल विजय मोरे	येरमाळा, ता. कळंब	९६७७३७०६१८	१२ वी	इमाव	होय, २

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता यांचे अध्यक्षतेखाली आणि शुभहस्ते द्वितीय पशुसस्वी प्रशिक्षणाचे उद्घाटन सरस्वती पूजनाने झाले. प्रमुख अतिथी म्हणून माविम तर्फे सौ. शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, धाराशिव या होत्या. सर्व मान्यवरांनी पशुसस्वीना यथोचित मार्गदर्शन केले. प्रशिक्षण पुस्तकेचे विमोचन मान्यवरांच्या हस्ते झाले. प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी प्रास्ताविक, तर प्रशिक्षणाबाबत माहिती प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. जी. आर. चन्ना यांनी दिली. सूत्रसंचालन डॉ. एम. के. पाटील यांनी तर आभार प्रकट डॉ. एस. आर. आव्हाड यांनी केले.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

दूसऱ्या प्रशिक्षणाच्या समारोपप्रसंगी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड हे अध्यक्षीय स्थानी होते तर माविमतर्फे जिल्हा समन्वय अधिकारी, सौ. शोभा कुलकर्णी या प्रमुख अतिथी म्हणून होत्या. मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एम. के. पाटील यांनी तर आभार प्रकट प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड यांनी केले.

१. प्रशिक्षणाचा अहवाल

दुसऱ्या प्रशिक्षणामध्ये एकूण एकविस बौद्धिक आणि सतरा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत त्यात प्रामुख्याने पशुसखीचा पशुसंवर्धनात सहभाग आणि अपेक्षित क्षमता, ग्रामिण अर्थव्यवस्थेत शेळीपालनाचे महत्त्व, शेळ्यांच्या विविध जाती, पैदास पद्धती, बोकडांची निवड, संगोपन पद्धती, गोठा व्यवस्थापन, पोषण घटकांची गरज, घरच्या घरी खुराक खाद्य, चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान, चारा उत्पादन, करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाययोजना, ओळख चिन्हे देणे, खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे, मुरघास तयार करणे, दूधाळ शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा, बाह्यपरजिवी व आंतरपरजिवी नियंत्रण, फवारणी/आंघोळ घालणे, जीवाणूजन्य, प्रजिवजन्य, विषाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग आणि प्रतिबंधात्मक उपाय, जंतनाशन औषधी पाजणे, यशस्वी शेळीपालकांशी चर्चा, सर्वसामान्य रोग व त्वचेचे रोग आणि प्रथमोपचार, निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे, लसीकरण, गोठ्याकरीता जागेची निवड, चारा उत्पादन प्रक्षेत्रास भेट, वाचनालयास भेट, यशस्वी शेळीपालकाच्या प्रक्षेत्रास भेट, चयापचयाचे आजार, क्षार जीवनसत्वांच्या कमतरता व प्रतिबंधात्मक उपाय, वनस्पतीजन्य व किटकनाशकजन्य विषबाधा व उपाय, वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग, प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार, शेळ्यांचा विमा, जखमा, रक्तस्राव, हाड मोडणे व इजा होणे व त्यावरील प्रथमोपचार, मलम-पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे, शेळी विषयक शासकीय योजना, शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, आणि प्रशिक्षणाचे मूल्यमापन आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणापश्चात पशुसखीचे शेळीपालन विषयक ज्ञान त्याविषयी तयार करण्यात आलेल्या चाचणीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षणापश्चात पशुसखीचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. व्याख्यान व प्रात्यक्षिका व्यतिरिक्त पशुसखींना विस्तार शिक्षण विभागाचे संग्रहालय तथा पशुधन सल्ला कक्ष येथे भेट आयोजित केली. तसेच महाविद्यालयातील काही विभागास पशुसखींनी प्रत्यक्ष भेट दिली. शेळीपालन विषयी समग्र माहितीचा अंतर्भाव असलेल्या चित्रफित दाखविण्यात आली. पशुसखींना विविध पशुसंवर्धन विषयी घडीपत्रिका देण्यात आल्या.

१०. उपस्थित महिलांचे हजेरीपत्रक

महाराष्ट्र शासन व पुणेकरांचे कृषि-वा शैक्षणिक विकास मंत्रालय, सहकारिता विभाग, पुणे

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgir)

Training duration 24-10-2023 to 04-11-2023

Sr. No.	Name of Pashusakh	Date (1 st day)		Date (2 nd day)		Date (3 rd day)		Date (4 th day)		Date (5 th day)	
		24-10-2023	25-10-2023	27-10-2023	28-10-2023	29-10-2023	30-10-2023	31-10-2023	01-11-2023	02-11-2023	
1.	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड	सविता चंपेश्वर भैराड
2.	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे	निशु पंढर नाथमारे
3.	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप	ननमाना प्रभाकर जगताप
4.	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे	उषा बाबू ननवरे
5.	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव	लक्ष्मी मोहन जाधव
6.	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे	चकली शिवलाल कांबळे
7.	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार	रंजना शंकर सुतार
8.	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे	सीमा रमेश विंगळे
9.	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे	सारिका यशराज कापडे
10.	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर	अनिता सुंदर पिंपळकर
11.	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार	उषाबाई पंडित कुंभार
12.	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो	शबला सनाडडरिंग खल्लो
13.	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे	शशिनी रत्नाजय लोखंडे
14.	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे	भर्षा जैतम गुणगोबिरे
15.	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक	स्वामिका तुकाराम मुळीक
16.	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे	दैवशाला गीरज खुरंगे

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date 26-10-23 (1 st day)		Date 27-10-23 (2 nd day)		Date 28-10-23 (3 rd day)		Date 29-10-23 (4 th day)		Date 30-10-23 (5 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17	शितल शिवानी आवाड	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
18	स्वाती रविकांत लाकाळ	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
19	चैत्राली सनिन गुख	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
20	सुनिता ज्ञानदेव आवडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
21	झोडा झहाकानत सुनार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
22	सुनीता सप्रेषा बनसोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
23	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
24	विद्या मरिचू डोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
25	सावित्रा मंगलरी वाळंगरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
26	मनदीनी रामेंद्र विशानगर	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
27	वैशाली मोहन देशमुख	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
28	पंचविला वाळंगी मोळाळ	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
29	शितल विजय मोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
30											
31											
32											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न.

Attendance Register (MAVIM PROJECT-COVAS, Udgir)

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day) 31-10-23		Date (7 th day) 01-11-2023		Date (8 th day) 02-11-2023		Date (9 th day) 03-11-2023		Date (10 th day) 04-11-2023	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1	सविता ज्ञानेश्वर मैराड	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2	विद्या प्रल्हाद वाघमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3	वनमाला प्रभाकर जगताप	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
4	उषा बापू ननवरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5	लक्ष्मी मोहन जाधव	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6	पल्लवी शिवराज कांबळे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7	रेजना शंकर सुतार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8	सीमा धीरोष दिगडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9	सारिका देवात्रय कापटे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10	अनिता सुंदर पिळकट	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11	उषाबाई पंडित कुंभार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12	शवानी सारापडवीनी खन्वी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13	आश्विनी दत्तात्रय लोवडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14	अर्चना गौतम गुणगोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
15	सारिका तुकाराम मुळेक	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
16	देवशाला गोरख बुरगे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न.

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day) 31-10-2023		Date (7 th day) 01-11-2023		Date (8 th day) 02-11-2023		Date (9 th day) 03-11-2023		Date (10 th day) 04-11-2023	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17	शितल शिवानी आवाड	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
18	स्वाती रविकांत लाकाळ	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
19	चैत्राली सनिन गुख	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
20	सुनिता ज्ञानदेव आवडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
21	झोडा झहाकानत सुनार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
22	सुनीता सप्रेषा बनसोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
23	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
24	विद्या मरिचू डोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
25	सावित्रा मंगलरी वाळंगरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
26	मनदीनी रामेंद्र विशानगर	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
27	वैशाली मोहन देशमुख	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
28	पंचविला वाळंगी मोळाळ	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
29	शितल विजय मोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
30											
31											
32											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न.

११.

प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर पशुसखीना मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर दिपप्रज्वलन करतांना

जिल्हा समन्वय अधिकारी सौ. शोभा कुलकर्णी मार्गदर्शन करतांना

प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे

प्रशिक्षण कीट

प्रशिक्षण कीटचे वितरण करतांना सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर

प्रशिक्षण पुस्तकाचे सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड आणि जिल्हा समन्वय अधिकारी सौ. शोभा कुलकर्णी

प्रशिक्षण कीट व पुस्तकासह पशुसखी

बौद्धिक सत्र

डॉ. एन. व्ही. खोडे - पशुसंवर्धनात पशुसखीचा सहभाग व अपेक्षित क्षमता

डॉ. एस. ए. ढेंगे - ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत शेळी पालनाचे महत्त्व

डॉ. एम. एम. वैद्य - करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाय

डॉ. जी. एम. गादेगांवकर - शेळ्यांसाठी आहार: पोषण घटकांची गरज

डॉ. जी आर चन्ना - शेळी संगोपनाच्या विविध पद्धती व गोठा व्यवस्थापन

डॉ. एस. वाय. शिराळे - शेळ्यांतील आंतरपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. एल. एस. कोकाटे - चारा उत्पादन

डॉ. ए. डी. पाटील- दुधाळ व गाभण शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे विषाणूजन्य बुरशीजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. पी. आवंडकर - शेळ्यांना होणारे जिवाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. जी. पी. भारकड - शेळ्यांतील बाह्यपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. एस. जे. कोमटवार- शेळ्यांच्या महत्त्वाच्या देशी व विदेशी प्रजाती

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळ्यांना होणारे सर्वसामान्य रोग

डॉ. आर. के. जाधव - शेळ्यांना होणारे त्वचेचे रोग व प्रथमोपचार

डॉ. एस. आर. आढाड - शेळ्यांचा विमा

डॉ. एन. व्ही. खोडे - शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळ्यांना होणारे चयापचयाचे आजार, क्षार, जीवनसत्वांच्या कमतरता व त्यावरील प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या वनस्पतीजन्य विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या किटकनाशक व इतर विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. एस. रामटेके - शेळ्यातील प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार

डॉ. एस. एस. पिटलावार - शेळी विषयक शासकीय योजना

प्रात्यक्षिके

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यातील पैदास पद्धती, शेळ्यांची व बोकडांची पैदाशीसाठी निवड

डॉ. एस. बी. काळे - घरच्या घरी खुराक तयार करणे, निकृष्ट चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - बाह्यपरजिवी नियंत्रणासाठी अंगावर फवारणी करणे/ आंघोळ घालणे

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. एस. बी. काळे - शेळ्यांना ओळख चिन्ह देणे, बोकडांचे खच्च्वीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे

डॉ. बी. एम. कोंडरे - शेळ्यातील जंतनाशन व औषधी पाजणे

डॉ. एस. एस. घोके - शेळ्यांतील लसीकरण (वेळापत्रक, वाहतूक व साठवणूक)

डॉ. एस. जी. चव्हाण - निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे (श्वास, नाडी, ताप, मुत्र व मल तपासणे)

डॉ. पी. एम. घुले - शेळ्यांचा गोठा: गोठ्यासाठी जागेची निवड, प्रकार, रचना

डॉ. एल. एस. कोकाटे - वैरण उत्पादन प्रक्षेत्रास भेटीदरम्यान

डॉ. एस. आर. आढाड - नावंदी येथे क्षेत्रिय भेट

श्री. ब्रह्माजी केंद्रे - प्रगतशील शेळीपालक पशुसर्खींना शेळीपालनातील अनुभव सांगतांना

डॉ. आर. डी. सुर्यवंशी - वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग

डॉ. बी. व्ही. बल्लूरकर - मलम, पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे

डॉ. आर. व्ही. सुर्यवंशी -शेळ्यांतील जखमा, रक्तस्राव, हाड मोडणे, इजा होणे व त्यावरील प्रथमोचार

डॉ. एस. आर. आढाड - वाचनालयास भेट

डॉ. एन. व्ही. खोडे -प्रशिक्षणाचे मुल्यमापन

फिडबॅक फॉर्म भरतांना पशुसखी

ज्ञान अवलोकनार्थ प्रशिक्षण पूर्व आणि पश्चात पशुसखीचे सर्वेक्षण

प्रमाणपत्र वितरण

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी सौ. शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम मार्गदर्शन करतांना

प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे - समारोप प्रसंगी प्रशिक्षणाचा आढावा मांडतांना

समारोप प्रसंगी डॉ. एम. के. पाटील प्रशिक्षण सह-समन्वयक सुत्रसंचालन करतांना

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

अनिता झुंबर पिंपळकर

शितल शिवाजी आवाड

वनमाला प्रभाकर जगताप

विध्या प्रल्हाद वाघमारे

जेवण व्यवस्था

प्रशिक्षण पुस्तकासह पशुसखी

प्रमाणपत्रासह पशुसखी

विविध विषयावरील घडीपत्रिकांचे पशुसखींना वितरण

शेडीपालन विषयक चित्रफित पशुसखींना दाखवितांना

काही पशुसखींना धारवाड नेपीयर चारा पिकाचे बेणे वितरण

पशुसखी बौद्धिक सत्र सुरु करण्यापूर्वी प्रार्थना म्हणतांना

पशुधन सल्ला कक्ष तथा संग्रहालयास भेट देतांना पशुसखी

देवणी पशुसंग्रहालयास भेट देतांना पशुसखी

माध्यम प्रसिद्धी

समुह छायाचित्र

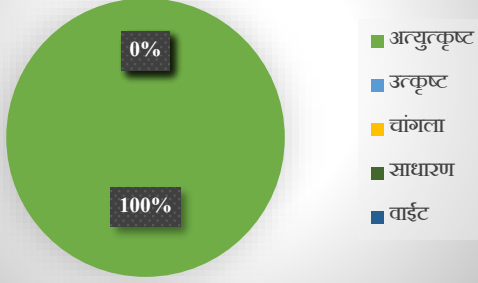
१२.

प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

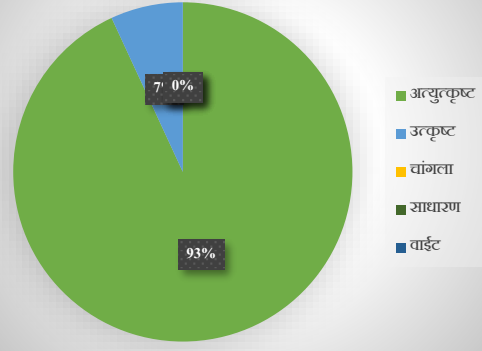
अ) शेळीपालन विषयी पशुसखीचे ज्ञानार्जन				
अ. क्र.	पशुसखीचे नाव	प्रशिक्षण पूर्व ज्ञान (गुणांक)	प्रशिक्षण पश्चात ज्ञान (गुणांक)	ज्ञानात वृद्धी (%)
१	सविता ज्ञानेश्वर मेंदाड	१	१९	९०.००
२	विध्या प्रल्हाद वाघमारे	६	१७	५५.००
३	वनमाला प्रभाकर जगताप	६	२०	७०.००
४	उषा बापू ननवरे	३	१९	८०.००
५	लक्ष्मी मोहन जाधव	३	१९	८०.००
६	पल्लवी शिलवंत कांबळे	४	१४	५०.००
७	रंजना शंकर सुतार	४	२०	८०.००
८	सीमा संतोष पिंगळे	४	२०	८०.००
९	सारिका दत्तात्रय कापसे	४	२०	८०.००
१०	अनिता झुंबर पिंपळकर	२	१९	८५.००
११	उषाबाई पंडित कुंभार	३	१८	७५.००
१२	शबाना सलाउद्दीन खल्ली	२	२०	९०.००
१३	आश्विनी दत्तात्रय लोखंडे	३	१८	७५.००
१४	अर्चना गौतम गुणगंभरि	४	२०	८०.००
१५	सारिका तुकाराम मुलीक	३	२०	८५.००
१६	दैवशाला गोरख बुरंगे	१	२०	९५.००
१७	शितल शिवाजी आवाड	१	२०	९५.००
१८	स्वाती रविकांत लाकाळ	१०	२०	५०.००
१९	चैत्राली सचिन गुरव	५	२०	७५.००
२०	सुनिता ज्ञानदेव आवटे	१	१८	८५.००
२१	शोभा शशिकांत सुतार	४	२०	८०.००
२२	सरिता रमेश बनसोडे	५	२०	७५.००
२३	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	६	२०	७०.००
२४	विद्या महिंद्र झेंडे	८	१९	५५.००
२५	सावित्रा मल्हारी वाघमारे	१०	१५	२५.००
२६	महादेवी राजेंद्र बिराजदार	७	१७	५०.००
२७	वैशाली मोहन देशमुख	६	१९	६५.००
२८	पंचशिला बालाजी ओव्हळ	६	२०	७०.००
२९	शितल विजय मोरे	६	१६	५०.००
			सरासरी ज्ञानात भर	७२.२४

ब) प्रशिक्षणाबाबत पशुसखीचा अभिप्राय

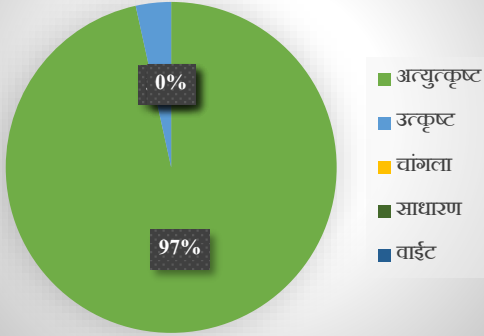
प्रशिक्षण वर्ग व आसन व्यवस्था कशी होती?

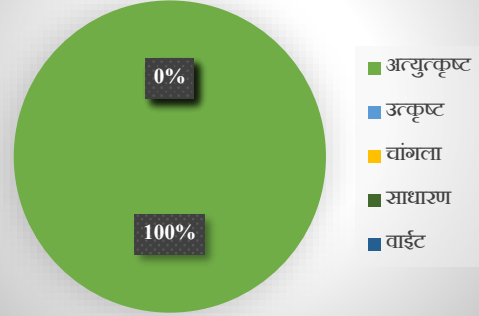
प्रशिक्षण किट मधील साहित्य कसे होते?

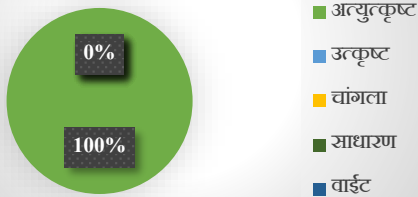
प्रशिक्षणादरम्यान केलेली निवास व्यवस्था कशी होती?

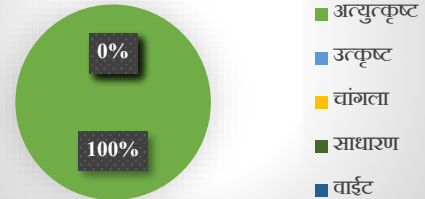
प्रशिक्षणामध्ये तज्ज्ञाची शिकविण्याची पद्धत कशी होती?

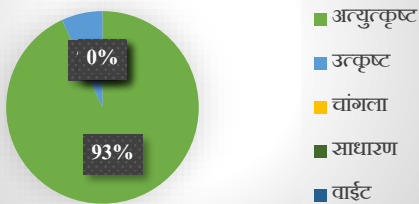
प्रशिक्षण आयोजनाची शिस्त कशी होती ?

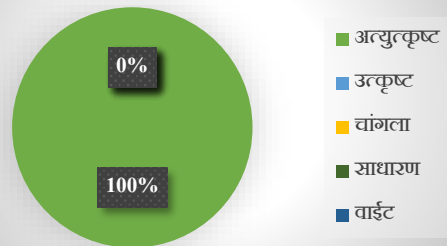
प्रशिक्षणात चहा, नाश्ता व जेवणाची व्यवस्था कशी होती?

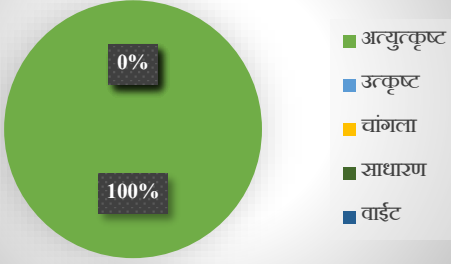
प्रशिक्षण आयोजनाचा कालावधी कसा होता?

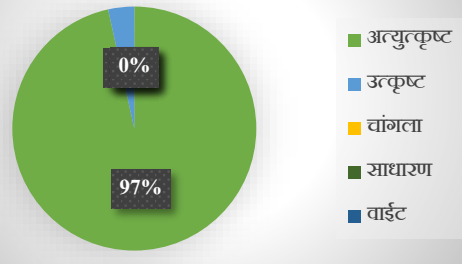
प्रशिक्षण पुस्तिका कशी आहे?

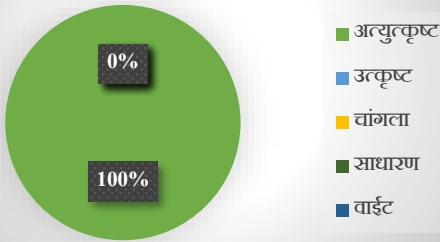
प्रशिक्षणातील प्रात्यक्षिके कसे होते?

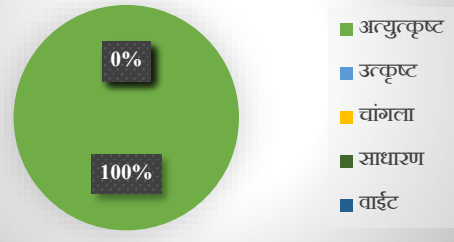
वाहन व्यवस्था कशी होती?

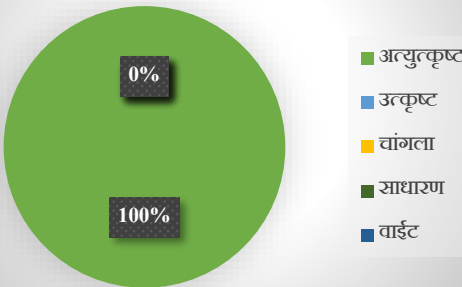
प्रशिक्षणात शिकविलेल्या विषयांची उपयुक्तता कशी आहे?

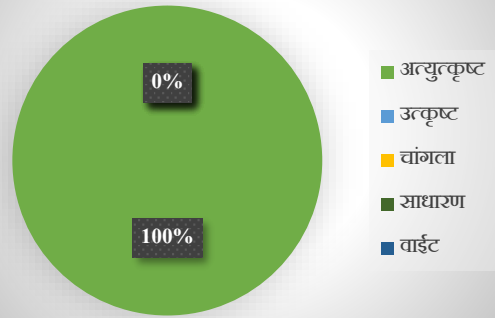
प्रशिक्षणादरम्यान आयोजकांची वागणूक कशी होती?

यशस्वी शेळीपालकाकडे केलेली क्षेत्रिय भेट कशी होती ?

एकंदरीत प्रशिक्षण कसे वाटले?

१५. प्रशिक्षणात घेण्यात आलेले विषय आपणास समजले काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१६. आपल्या प्रश्नांची तज्ज्ञाकडून निराकरण झाले काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१७. प्रशिक्षणाबाबत आपण पूर्ण समाधानी आहात काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१८. प्रशिक्षणात प्राप्त ज्ञान व कौशल्य यांचा प्रसार करू शकाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१९. अशा प्रशिक्षणात संधी मिळाल्यास तुम्ही पुन्हा सहभागी व्हाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

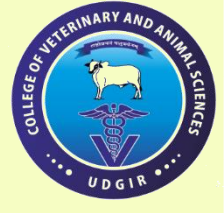
शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०२
प्रशिक्षणार्थी: धाराशिव जिल्हा

दि. २६/१०/२०२३ ते ०४/११/२०२३

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक	
२	डॉ. गंगाप्रकाश चन्ना	प्रशिक्षण समन्वयक	
३	डॉ. मत्स्यगंधा पाटील	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. शरद आन्हाड	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	डॉ. लक्ष्मिकांत कोकाटे	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
६	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गाथकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०३
प्रशिक्षणार्थी: नांदेड जिल्हा

कालावधी : दि. १५/०२/२०२४ ते २४/०२/२०२४

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण क्रमांक : ०३
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. १७/०२/२०२४ ते २४/०२/२०२४
- पशुसखीचा जिल्हा : नांदेड
- पशुसखीची संख्या : २९
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क्र.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	सीमा संतोष कदम	तुप्पा ता. नांदेड	८७६६८२४१८२	बी कॉम	खुला	नाही
२	सुरेखा लक्ष्मण गौर	नालेश्वर ता. नांदेड	९७३०७४७८८७	७ वी	एससी	नाही
३	ज्योती पिंटू गजभारे	धनेगाव ता. नांदेड	९७९२७११६३४	१० वी	एससी	नाही
४	सुनंदा पुरभाजी घडलिंगे	वाघी ता. नांदेड	८०१०६६१०२८	१२ वी	एससी	नाही
५	प्रियंका माधव हनमंते	माजरम ता. नायगांव	८४०८८१७४७७	१२ वी	एससी	होय, २
६	साधना शिवाजी डाके	सरसम (बु.) ता. हिमायतनगर	८०१०६८०८०१	१० वी	एनटी	होय, १७
७	तुळसाबाई तानाजी जिलेवाड	शिवनी ता. किनवट	८४७९२३२८३६	१० वी	एनटी	नाही
८	मिना साहेबराव सूर्यवंशी	पळसगांव ता. नायगांव	९३०९९८४८३७	११ वी	एससी	नाही
९	शेख रिहानाबी मैनोदीन	देवापुर ता. देगलूर	८००७३०९७८७	बी ए	खुला	नाही
१०	जिजाबाई शंकर वैद्य	सुगाव ता. नांदेड	९९२१७०३८७८	७ वी	एससी	होय, ७
११	ललिता विलास बनसोडे	तरोडा (बु.) ता. नांदेड	९८३४७०७७४६	७ वी	एससी	होय, २
१२	सोनाली सुकेश राक्षसे	धनेगाव ता. नांदेड	७६२०४८३११६	१० वी	एससी	नाही
१३	ज्योती विजय नरवाडे	बितनाळ ता. उमरी	७७७७०८१२६०	१० वी	एनटी	नाही
१४	सुमित्राबाई भुजंगराव पारडे	नांदेड ता. नांदेड	९०९६२०९७६३	८ वी	एससी	होय, ३

१७	मिराताई मिलिंद धुताडे	वडगांव ता. नांदेड	७९७२११८६३२	१० वी	एससी	नाही
१६	संगिता शिवाजी प्रेमलवाड	सोमठाणा ता. उमरी	७७२०९३०७०१	बी ए	एस टी	होय, २२
१७	कमलबाई विलास वाघमारे	पार्डी मत्ता (सु.) ता. अर्धापूर	८८३०७११६९८	७ वी	एससी	होय, ४
१८	मिनाक्षीबाई स्युसिंग ठाकूर	पार्डी मत्ता (बु.) ता. अर्धापूर	९०९६२०९७६३	१२ वी	सुला	नाही
१९	उषाताई सायबू बिजलीकर	खानापूर ता. देगलूर	९८२३४४७२९८	१२ वी	एससी	नाही
२०	सुनिता दत्तराम भुसे	लोण (बु.) ता. अर्धापूर	९८९०८६२१२१	१२ वी	इमाव	नाही
२१	दुर्गा माधव वाघमारे	खानापूर ता. देगलूर	८६६९९८९८६८	९ वी	एस सी	होय, १२
२२	शेख सुहाना मैजोहीन	देवापुर ता. देगलूर	६३००४४६९६३	११ वी	सुला	नाही
२३	विजया दिगंबर वाहेवळ	लहान ता. अर्धापूर	७७०९८९२३८१	१२ वी	एससी	होय, ७
२४	शोभा दत्तात्रय तुटे	दहेली ता. किनवट	९०२२९६९३७०	१२ वी	सुला	नाही
२५	भिमाबाई रमेश देवताळे	आष्टा ता. माडुर	८८०६११८२२८	१० वी	एससी	नाही
२६	चंद्रकला सुभाष चव्हाण	दहेली ता. किनवट	९०२२९६९३७०	१० वी	एनटी	नाही
२७	लक्ष्मी श्रावण आरकलवर	शहापूर ता. देगलूर	७०६६२८२९२४	१२ वी	एनटी	होय, २
२८	रमाबाई प्रल्हाद वाघमारे	चैनपूर ता. देगलूर	९३७७७४७७८७	९ वी	एस सी	नाही
२९	कलावती हणमंत पिटलावार	येरगी ता. देगलूर	९७४७७१४६२७	१२ वी	एस टी	नाही

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

संचालक विस्तार शिक्षण, मपमविवि, नागपूर तथा प्रकल्प प्रमुख डॉ. ए. यु. भिकाने यांचे प्रमुख उपस्थितीत आणि महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड यांचे अध्यक्षतेखाली आणि शुभहस्ते तिसऱ्या पशुसखी प्रशिक्षणाचे उद्घाटन द्विप प्रज्वलन आणि सरस्वती पूजनाने झाले. उद्घाटनास दूरस्थ प्रणालीद्वारे माविम तर्फे श्री. अमृत इंगळे, उपव्यवस्थापक, प्रकल्प माविम, मुंबई आणि डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक, लीड केंद्र, पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, परभणी हे उपस्थित होते. सर्व मान्यवरांनी पशुसखीना समयोचित मार्गदर्शन केले. प्रशिक्षण किटचे वितरण मान्यवरांच्या हस्ते झाले. प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी प्रास्ताविक, सुत्रसंचालन प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड आणि आभार प्रकट प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एस. ए. ढेंगे यांनी केले.

आदरणीय कुलगुरू महोदयांची प्रशिक्षणास भेट

आदरणीय कुलगुरू डॉ. नितीन पाटील, महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ नागपूर, यांनी दि. १९/०२/२०२४ रोजी प्रशिक्षणास भेट दिली आणि प्रशिक्षणार्थी पशुसखी यांच्यासमवेत संवाद साधला. प्रसंगी आयोजित कार्यक्रमात आदरणीय कुलगुरू डॉ. नितीन पाटील यांनी पशुसखी महिलांमध्ये शेळीपालनाविषयी उद्यमिता रूजविण्याची निकड व्यक्त करतांना महिलांनी शेळीपालन व्यवसाय संघटीत होवून करावे असे आवाहन केले. यावेळी मंचावर संशोधन संचालक डॉ. नितीन कुरकुरे, सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड पवेम,

उदगीर, डॉ. बी.आर.खरटमोल, सहयोगी अधिष्ठाता, मत्स्यविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर, डॉ. एम. आर. पाटील, सहयोगी अधिष्ठाता, दूग्धतंत्रज्ञान महाविद्यालय, उदगीर आणि डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक हे होते. याप्रसंगी डॉ. नितीन कुरकुटे संशोधन संचालक, डॉ. एन.झेड.गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता आणि डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक यांनी पशुसर्वांना मार्गदर्शन केले. मान्यवरांच्या प्रशिक्षण पुस्तकाचे विमोचन करण्यात आले. तसेच मुरघास निर्मिती तंत्र पुस्तकाचे सुद्धा मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रकाशन झाले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रकल्प सहसमन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी, सुत्रसंचालन प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड आणि आभार प्रकट प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. आर. सी. कुलकर्णी यांनी केले.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

तिसऱ्या प्रशिक्षणाच्या समारोपप्रसंगी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड हे अध्यक्षीय स्थानी होते तर माविमतर्फे प्रतिनिधी म्हणून देगलूर तालुकाध्यक्ष श्री. रत्नद्विप मदन हे उपस्थित होते. सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड आणि श्री. रत्नद्विप मदन यांनी यावेळी पशुसर्वांना मार्गदर्शन केले. मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रकल्प सहसमन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी, सुत्रसंचालन प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड आणि आभार प्रकट प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. आर. सी. कुलकर्णी यांनी केले.

९. प्रशिक्षणाचा अहवाल

तिसऱ्या प्रशिक्षणामध्ये एकूण एकविस बौद्धिक आणि सतरा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत त्यात प्रामुख्याने पशुसर्वांचा पशुसंवर्धनात सहभाग आणि अपेक्षित क्षमता, ग्रामिण अर्थव्यवस्थेत शेळीपालनाचे महत्त्व, शेळ्यांच्या विविध जाती, पैदास पद्धती, बोकडांची निवड, संगोपन पद्धती, गोठा व्यवस्थापन, पोषण घटकांची गरज, घरच्या घरी खुराक खाद्य, चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान, चारा उत्पादन, करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाययोजना, ओळख चिन्हे देणे, खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे, मुरघास तयार करणे, दूधाळ शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा, बाह्यपरजिवी व आंतरपरजिवी नियंत्रण, फवारणी/आंघोळ घालणे, जीवाणूजन्य, प्रजिवजन्य, विषाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग आणि प्रतिबंधात्मक उपाय, जंतनाशन औषधी पाजणे, यशस्वी शेळीपालकांशी चर्चा, सर्वसामान्य रोग व त्वचेचे रोग आणि प्रथमोपचार, निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे, लसीकरण, गोठ्याकरीता जागेची निवड, चारा उत्पादन प्रक्षेत्रास भेट, वाचनालयास भेट, यशस्वी शेळीपालकाच्या प्रक्षेत्रास भेट, चयापचयाचे आजार, क्षार जीवनसत्वांच्या कमतरता व प्रतिबंधात्मक उपाय, वनस्पतीजन्य व किटकनाशकजन्य विषबाधा व उपाय, वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग, प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार, शेळ्यांचा विमा, जखमा, रक्तस्त्राव, हाड मोडणे व इजा होणे व त्यावरील प्रथमोपचार, मलम-पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे, शेळी विषयक शासकीय योजना, शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, आणि प्रशिक्षणाचे मूल्यमापन आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वांचे शेळीपालन विषयक ज्ञान त्याविषयी तयार करण्यात आलेल्या चाचणीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वांचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. व्याख्यान व प्रात्यक्षिका व्यतिरिक्त पशुसर्वांना विस्तार शिक्षण विभागाचे संग्रहालय तथा पशुधन सल्ला कक्ष येथे भेट आयोजित

केली. तसेच महाविद्यालयातील काही विभागास पशुसर्वांनी प्रत्यक्ष भेट दिली. शेळीपालन विषयी समग्र माहितीचा अंतर्भाव असलेल्या चित्रफित दाखविण्यात आली. पशुसर्वांना विविध पशुसंवर्धन विषयी घडीपत्रिका देण्यात आल्या.

१०. उपस्थित महिलांचे हजेरीपत्रक

महाराष्ट्रातील शेळी व सुककुटपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या तसनीकरणासाठी पशुसर्वा व प्रशिक्षक महिलांचा सनता विकार' Page | 9

Attendance Register (MAVIM PROJECT-COVAS, Udgir)

Training duration 15-02-2024 to 24-02-2024

Sl. No.	Name of Pashusakhi	Date (1 st day) 15/02/2024		Date (2 nd day) 16/02/2024		Date (3 rd day) 17/02/2024		Date (4 th day) 18/02/2024		Date (5 th day) 19/02/2024	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1	सिमा सैतोष कुदम	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2	सुरेश्या लक्ष्मण गोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3	ज्योती पिंद गजमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
4	सुनंदा पुंजमानी टाडगिरी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5	प्रियंका माधव हनमंत	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6	साधना शिवाजी डोळे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7	कुसुमाबाई तानाजी त्रिवेवास	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8	मीना साहेबराव सुर्ववंशी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9	शेख रिलानाबी मैनेरहीन	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10	जिजाबाई शंकर वैद्य	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11	लविना गिजाबाई वनसोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12	सोनाली सुदेश राक्षस	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13	ज्योती विजय नरवोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14	सुमित्राबाई भुजंगराव पारदे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
15	मिराबाई मिनिरा कुतडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
16	संजिवा शिवाजी प्रेमलवास	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present

महाराष्ट्रातील शेळी व सुककुटपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या तसनीकरणासाठी पशुसर्वा व प्रशिक्षक महिलांचा सनता विकार' Page | 10

Attendance Register (MAVIM PROJECT-COVAS, Udgir)

Training duration 15-02-2024 to 24-02-2024

Sl. No.	Name of Pashusakhi	Date (1 st day) 15/02/24		Date (2 nd day) 16/02/24		Date (3 rd day) 17/02/24		Date (4 th day) 18/02/24		Date (5 th day) 19/02/24	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1	कुसुमाबाई शिवाजी काधमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2	मिनाबाई रघुसिंह ठाडूर	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3	उषाबाई साधक विजयलक्ष्मी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
4	सुनिता दत्तात्रय कुंसे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5	कुशी माधव वाडमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6	शेख सुयाना मैनेरहीन	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7	विजया दिगंबर वाडेवळ	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8	शोभा दत्तात्रय कुंसे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9	मिनाबाई संभा देवतळे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10	सुरेश्या सुभाष चव्हाण	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11	लक्ष्मी आणन भारकनवार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12	रमाबाई प्रल्हाद काधमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13	कलावती हनमंत पित्रावार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14											
15											
16											

महाराष्ट्रातील शेळी व सुककुटपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या तसनीकरणासाठी पशुसर्वा व प्रशिक्षक महिलांचा सनता विकार' Page | 11

Attendance Register (MAVIM PROJECT-COVAS, Udgir)

Training duration 15-02-2024 to 24-02-2024

Sl. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day) 20/02/2024		Date (7 th day) 21/02/2024		Date (8 th day) 22/02/2024		Date (9 th day) 23/02/2024		Date (10 th day) 24/02/2024	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1	सिमा सैतोष कुदम	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2	सुरेश्या लक्ष्मण गोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3	ज्योती पिंद गजमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
4	सुनंदा पुंजमानी टाडगिरी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5	प्रियंका माधव हनमंत	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6	साधना शिवाजी डोळे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7	कुसुमाबाई तानाजी त्रिवेवास	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8	मीना साहेबराव सुर्ववंशी	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9	शेख रिलानाबी मैनेरहीन	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10	जिजाबाई शंकर वैद्य	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11	लविना गिजाबाई वनसोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12	सोनाली सुदेश राक्षस	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13	ज्योती विजय नरवोडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14	सुमित्राबाई भुजंगराव पारदे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
15	मिराबाई मिनिरा कुतडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
16	संजिवा शिवाजी प्रेमलवास	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present

REDMI NOTE 5 PRO
MIDIAL CAMERA
2024/13/12

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day) 20/01/2024		Date (7 th day) 21/01/2024		Date (8 th day) 22/01/2024		Date (9 th day) 23/01/2024		Date (10 th day) 24/01/2024	
		Morning		Afternoon		Morning		Afternoon		Morning	
		काम	काम	काम	काम	काम	काम	काम	काम	काम	काम
17	कमलबाई विनायक वाघमारे	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई
18	मिनाईबाई रघुबीर ठाकरे	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई	मिनाई
19	उषाबाई साधुबिन बिनायक	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील	सुनील
20	सुनील दत्तराज भुमरे	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा
21	दुगा माधव वाघमारे	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा	दुगा
22	रोब सुहमा मनेषदास	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama	Suhama
23	विजय शिंदे वटेलक	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय	विजय
24	शोभा दत्तात्रय भुमरे	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा	शोभा
25	मिनाबाई रमेश देवतळे	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई	मिनाबाई
26	सुप्रीया सुभाष नाथन	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया	सुप्रीया
27	रुक्मी सावना कारकलवार	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi	Rammi
28	रमाबाई प्रकाश नापमारे	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai	Ramabai
29	कलावती रमेश पिंपळवार	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati	Kalavati
30											
31											
32											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक

99. प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

The grid contains 10 photographs documenting the training program. The first two photos show the inauguration of the training program by officials. The next two photos show presentations by Dr. A. Y. Bhikane and Dr. A. N. Shinde. The following two photos show group discussions and presentations by Dr. A. Y. Bhikane and Dr. A. N. Shinde. The last two photos show a video conference and a presentation by Dr. A. N. Shinde.

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. ए. यु. भिकाने, विस्तार शिक्षण संचालक मपमविवि, नागपूर दिपप्रज्वलन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर दिपप्रज्वलन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. ए. यु. भिकाने, विस्तार शिक्षण संचालक मपमविवि, नागपूर पशुसंखीना मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर पशुसंखीना मार्गदर्शन करतांना

दूरस्थ प्रणालीद्वारे श्री. अमृत इंगळे, उपव्यवस्थापक, माविम, मुंबई आणि डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक

प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे

आदरणीय कुलगुरू डॉ. नितीन पाटील, मपमविवि, नागपूर पशुसंखीना मार्गदर्शन करतांना

डॉ. नितीन कुरकुरे, संशोधन संचालक, मपमविवि, नागपूर पशुसंखीना मार्गदर्शन करतांना

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर पशुसंखीना मार्गदर्शन करतांना

डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक, पवैम, परभणी प्रकल्पाबाबत आढावा मांडतांना

मान्यवरांच्या हस्ते प्रशिक्षण पुस्तिकाचे विमोचन

मान्यवरांच्या हस्ते मूरधास निर्मिती या पुस्तिकेचे विमोचन

प्रशिक्षण क्रीट व पुस्तकासह पशुसंखी

बौद्धिक सत्र

डॉ. एन. व्ही. खोडे - पशुसंवर्धनात पशुसंखीचा सहभाग व अपेक्षित क्षमता

डॉ. एस. ए. ढेंगे - ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत शेळी पालनाचे महत्त्व

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या वनस्पतीजन्य विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. जी. एम. गादेगांवकर - शेळ्यांसाठी आहार: पोषण घटकांची गरज

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळ्यांना होणारे चयापचयाचे आजार, क्षार, जीवनसत्वांच्या कमतरता व त्यावरील प्रतिबंधक उपाय

डॉ. आर. के. जाधव - शेळ्यांना होणारे त्वचेचे रोग व प्रथमोपचार

डॉ. ए. डी. पाटील- दुधाळ व गाभण शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा

डॉ. जी. पी. भारकड - शेळ्यांतील आंतरपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. जी. पी. भारकड - शेळ्यांतील बाह्यपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. जी. आर. चन्ना - शेळी संगोपनाच्या विविध पद्धती व गोठा व्यवस्थापन

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळ्यांना होणारे सर्वसामान्य रोग

डॉ. पी. एस. मसारे - करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाय

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यांच्या महत्त्वाच्या देशी व विदेशी प्रजाती

डॉ. एल. एस. कोकाटे - चारा उत्पादन

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या किटकनाशक व इतर विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे विषाणूजन्य बुरशीजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे जिवाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. एस. पिटलावार - शेळी विषयक शासकीय योजना

डॉ. एन. व्ही. खोडे - शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे

डॉ. एस. आर. आव्हाड - शेळ्यांचा विमा

डॉ. ए. डी. पाटील - शेळ्यातील प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार

प्रात्यक्षिके

डॉ. पी. एम. घुले - शेळ्यांचा गोठा: गोठयासाठी जागेची निवड, प्रकार, रचना

डॉ. एस. बी. काळे - घरच्या घरी खुराक तयार करणे, निकृष्ट चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - बाह्यपरजिवी नियंत्रणासाठी अंगावर फवारणी करणे/ आंघोळ घालणे

डॉ. एस. बी. काळे - शेळ्यांना ओळख चिन्ह देणे, बोकडांचे खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे

डॉ. बी. एम. कोंडरे - शेळ्यातील जंतनाशन व औषधी पाजणे

श्री. ब्रह्माजी केंद्रे - प्रगतशील शेळीपालक पशुसर्वीना शेळीपालनातील अनुभव सांगतांना

डॉ. एस. जी. चव्हाण - निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे (श्वास, नाडी, ताप, मुत्र व मल तपासणे)

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यातील पैदास पद्धती, शेळ्यांची व बोकडांची पैदाशीसाठी निवड

डॉ. एल. एस. कोकाटे - वैरण उत्पादन प्रक्षेत्रास भेटीदरम्यान

डॉ. एस. आर. आव्हाड - वाचनालयास भेट

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - नावंदी येथे क्षेत्रिय भेट

डॉ. आर. डी. सुर्यवंशी - वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग

डॉ. एस. एस. घोके - शेळ्यांतील लसीकरण (वेळापत्रक, वाहतूक व साठवणूक)

डॉ. वी. व्ही. बल्लूरकर - मलम, पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे

डॉ. आर. व्ही. सुर्यवंशी -शेळ्यांतील जखमा, रक्तस्त्राव, हाड मोडणे, इजा होणे व त्यावरील प्रथमोचार

डॉ. एन. व्ही. खोडे -प्रशिक्षणाचे मुल्यमापन

फिडबॅक फॉर्म भरतांना पशुसखी

ज्ञान अवलोकनार्थ प्रशिक्षण पूर्व आणि पश्चात पशुसखीचे सर्वेक्षण

प्रमाणपत्र वितरण

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. रत्नदिप मदने, प्रतिनिधी माविम, देगलूर तालुकाध्यक्ष बोलतांना

प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एस. आर. आन्हाड - समारोप प्रसंगी सुत्रसंचालन करतांना

समारोप प्रसंगी डॉ. आर. सी. कुलकर्णी, प्रशिक्षण सह-समन्वयक सुत्रसंचालन करतांना

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

सोनाली सुकेश राक्षसे

साधना शिवाजी डाके

सीमा संतोष कदम

ललिता विलास बनसोडे

जेवण व्यवस्था

प्रशिक्षण पुस्तकासह पशुसखी

शेळीपालन विषयक चित्रफित पशुसखींना दाखवितांना

समूह गाणे गातांना पशुसखी

पशुसखी बौद्धिक सत्र सुरु करण्यापूर्वी प्रार्थना म्हणतांना

समुह छायाचित्र

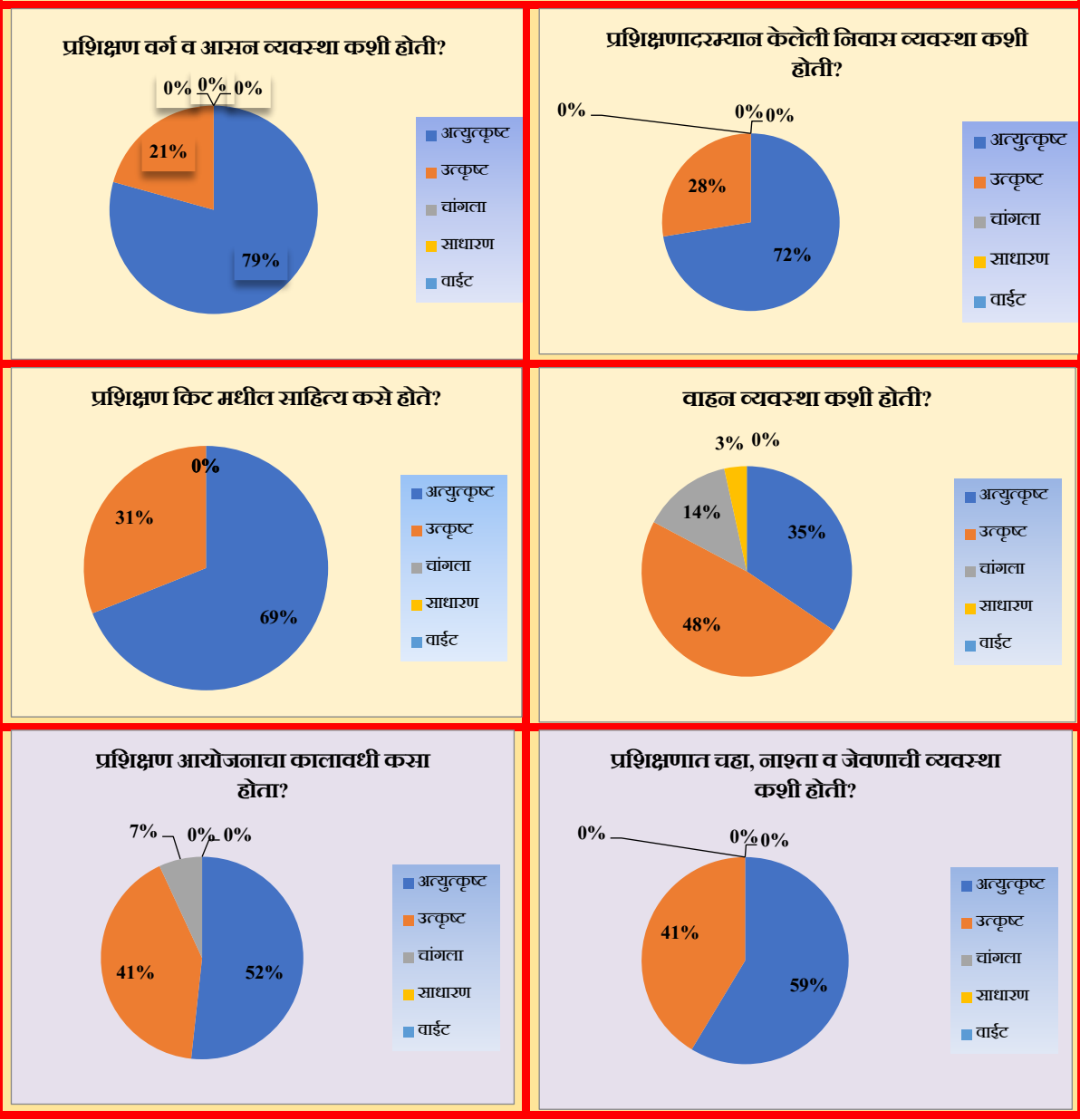
१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

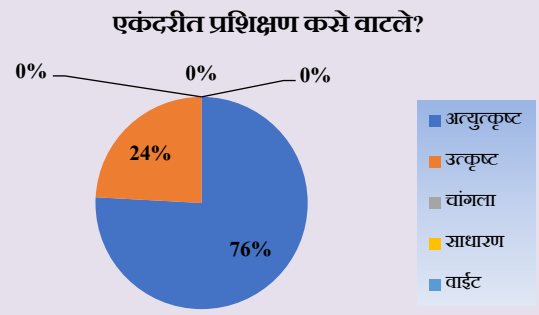
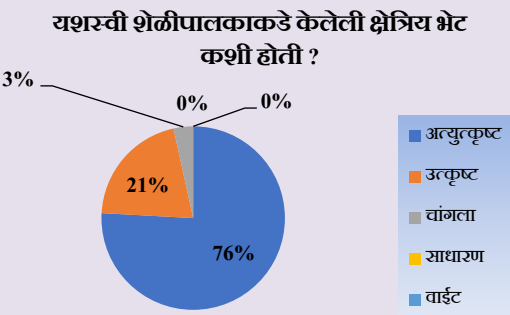
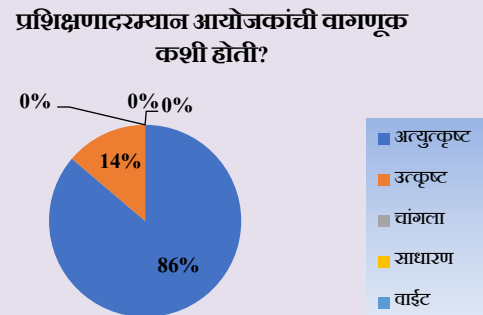
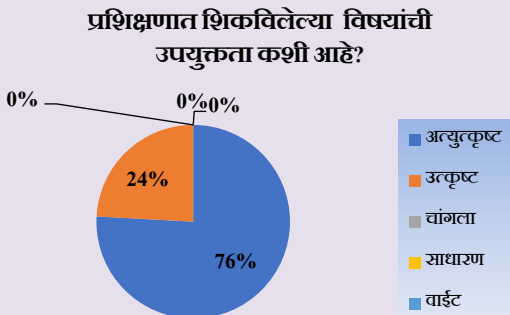
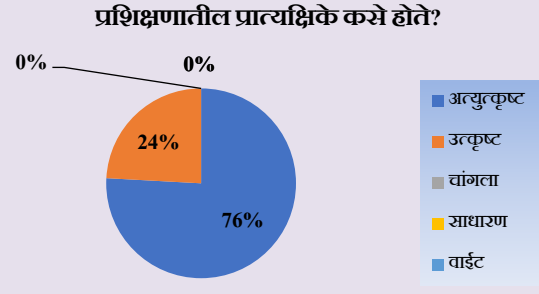
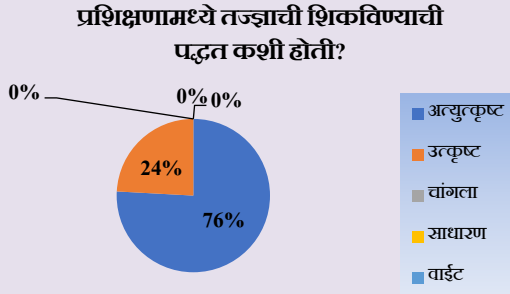
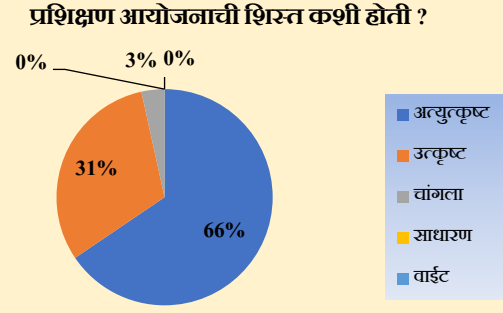
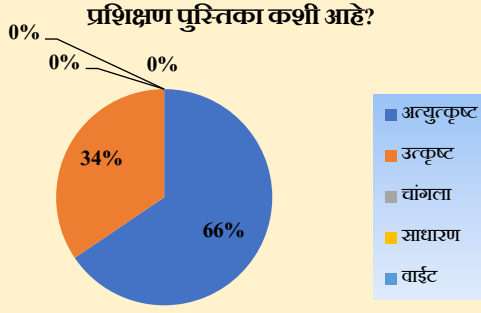
अ) शेळीपालन विषयी पशुसखीचे ज्ञानार्जन

अ. क्र.	पशुसखीचे नाव	प्रशिक्षण पूर्व ज्ञान (गुणांक)	प्रशिक्षण पश्चात ज्ञान (गुणांक)	ज्ञानात वृद्धी (%)
१	सीमा संतोष कदम	६	१५	४५.००
२	सुरेखा लक्ष्मण गौरे	२	१६	७०.००
३	ज्योती पिंटू गजभारे	२	१७	७५.००
४	सुनंदा पुरभाजी घडलिंगे	६	१९	६५.००
५	प्रियंका माधव हनमंते	४	१८	७०.००
६	साधना शिवाजी डाके	८	१८	५०.००
७	तुळसाबाई तानाजी जितेवाड	९	१९	५०.००
८	मिना साहेबराव सूर्यवंशी	२	१८	८०.००
९	शेख रिहानाबी मैनोंदीन	६	१८	६०.००
१०	जिजाबाई शंकर वैद्य	६	१७	५५.००
११	ललिता विलास बनसोडे	६	१९	६५.००
१२	सोनाली सुकेश राक्षसे	१	१८	८५.००
१३	ज्योती विजय नरवाडे	३	१७	७०.००
१४	सुमित्राबाई भुजंगराव पारदे	५	१७	६०.००
१५	मिराताई मिलिंद धुताडे	१	१८	८५.००
१६	संगिता शिवाजी प्रेमलवाड	३	१८	७५.००
१७	कमलबाई विलास वाघमारे	६	१९	६५.००
१८	मिनाक्षीबाई रघुसिंग ठाकूर	७	१९	६०.००
१९	उषाताई सायबू बिजलीकर	६	१९	६५.००
२०	सुनिता दत्ताराम भुसे	२	१९	८५.००

२१	दुर्गा माधव वाघमारे	०	१८	१०.००
२२	शेख सुहाना मैनोदीन	१	१७	८०.००
२३	विजया दिगंबर वाहेवळ	५	१७	६०.००
२४	शोभा दत्तात्रय लुटे	५	१८	६५.००
२५	भिमाबाई रमेश देवताळे	३	१६	६५.००
२६	चंद्रकला सुभाष चव्हाण	२	१७	७५.००
२७	लक्ष्मी श्रावण आरकलवर	२	१६	७०.००
२८	रमाबाई प्रल्हाद वाघमारे	२	१६	७०.००
२९	कलावती हणमंत पिटलावार	२	१८	८०.००
सरासरी ज्ञानात भर				६८.६२

ब) प्रशिक्षणाबाबत पशुसखीचा अभिप्राय

१५. प्रशिक्षणात घेण्यात आलेले विषय आपणास समजले काय ?

१६. आपल्या प्रश्नांची तज्ज्ञाकडून निराकरण झाले काय ?

१७. प्रशिक्षणाबाबत आपण पूर्ण समाधानी आहात काय ?

१८. प्रशिक्षणात प्राप्त ज्ञान व कौशल्य यांचा प्रसार करू शकाल काय?

१९. अशा प्रशिक्षणात संधी मिळाल्यास तुम्ही पुन्हा सहभागी व्हाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसंस्वीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसंस्वीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसंस्वीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसंस्वीचे 'होय' असे उत्तर

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसंस्वीचे 'होय' असे उत्तर

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०३
प्रशिक्षणार्थी: नांदेड जिल्हा

दि. १५/०२/२०२४ ते २४/०२/२०२४

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक	
२	डॉ. शरद आन्हाड	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
३	डॉ. राम कुलकर्णी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. संदिप ढेंगे	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गायकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०४
प्रशिक्षणार्थी: बीड जिल्हा

कालावधी : दि. २६/०२/२०२४ ते ०६/०३/२०२४

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०४
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. २६/०२/२०२४ ते ०६/०३/२०२४
- पशुसखीचा जिल्हा : बीड
- पशुसखीची संख्या : ३१
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	स्वाती गहीनीनाथ इचके	उपली ता. वडवणी	९६२३९७३६२२	बीए	एससी	नाही
२	मनिषा वशिष्ठ गणगे	टाकरवन ता. माजलगांव	९६२३६४७२६४	१२ वी	इमाव	नाही
३	सिता रमेश भुनगे	कल्याणनगर ता. माजलगांव	७६२०६९९२३७	९ वी	एससी	होय, १
४	सुनिता भिमा राठोड	भाटवडगांव ता. माजलगांव	९६९९२७७३७२	डिएड	एनटी	नाही
५	रंजना लक्ष्मण खरसाडे	हिरापूर ता. गेवराई	९८०३३२९७९७	७ वी	खुला	होय, १
६	स्वाती गोरक्षनाथ गवांडे	शिरसमार्ग ता. गेवराई	७०८३४७२१७३	१२ वी	एससी	होय, १
७	कालिंदा गोवर्धन अलगुडे	दिमाखवाडी ता. गेवराई	९०४९४४१६४३	९ वी	खुला	होय, ५
८	मंगल सतिष हराळे	देवपिंपरी ता.गेवराई	८९९६३६४८०	७ वी	एससी	होय, २
९	उषा आप्पासाहेब उबाळे	बेलगांव ता. गेवराई	७३७०३७८१७२	१० वी	इमाव	होय, १
१०	माया देवानंद खरात	सारणी (आनंदगांव) ता. केज	८६००९८७९४४	१० वी	एससी	नाही
११	संजना अजय जोगदंड	जवळबन ता. केज	९७७२७७४६१७	१० वी	एससी	होय, २
१२	मनिषा संतोष जानराव	भोपला ता. केज	९०२२३७९७७७	१० वी	एससी	होय, १९

१३	राणी विलास कोरडे	केकत सारणी ता. केज	८०१००२००४८	१० वी	खुला	नाही
१४	सुनीता हरिभाऊ मजमुते	एकुरका ता. केज	८०८०४००६३२	७ वी	एससी	नाही
१५	ताई अशोक सिरसाट	टाकली ता. केज	९६६५४४०३७१	१२ वी	एससी	नाही
१६	आशा दत्तात्रय इंगळे	कळम अंबा ता. केज	९०९६५११४०९	बीए	खुला	नाही
१७	पूजा सविन मरके	सावळेश्वर ता. केज	८२६५०५१८१८	बीए	खुला	नाही
१८	जयश्री सदाशिव देशमाने	लोखंडी सावरगाव ता. अंबाजोगाई	९१५८६२८०२२	१० वी	इमाव	नाही
१९	रेखा संजय वेडे	शेपवाडी ता. अंबाजोगाई	८८८८५१०४००	बी कॉम	एससी	होय, ६
२०	छाया लक्ष्मण तरकसे	डोंगरपिंपळा ता. अंबाजोगाई	८३०८५९००४६	९ वी	एससी	होय, २
२१	सविता शाम जोगदंड	पाटोदा ता. अंबाजोगाई	९३२५१८५३८२	१२ वी	एससी	होय, १
२२	कांता केरबा कांबळे	नागझरी परिसर ता. अंबाजोगाई	९२८४६४१९९७	१० वी	एससी	होय, ५
२३	सुनीता संजय नरसिंगे	मामडापुर ता. अंबाजोगाई	८२६३८७७३८५	८ वी	एससी	नाही
२४	लक्ष्मी दिनकर करणे	खाडेपारगांव ता. बीड	९८५४७५९५९५	७ वी	खुला	होय, २
२५	मंगल बाबासाहेब मरके	पालवण ता. बीड	९६२३०९७४९६	९ वी	खुला	होय, ९
२६	विद्या राजेंद्र सोनसाळे	कामखेडा ता. बीड	९९७०२२०८४८	१० वी	एनटी	होय, ४
२७	रोहिणी तात्याबा डावकर	मौज ता. बीड	९८५०२०४०९४	९ वी	खुला	होय, १
२८	वैष्णवी दादासाहेब नाईकनवरे	रेणापुरी ता. माजलगांव	७३५०३२३६४५	बीएससी	खुला	नाही
२९	सुरेखा विकास वारकरी	कवडगांव ता. माजलगांव	९९६०८३०७५४	१० वी	एससी	होय, ३
३०	उर्मिला अशोक टापरे	तळेवाडी ता. गेवराई	९५११७३४२६३	१२ वी	खुला	नाही
३१	शोभा राजकुमार कदम	घाटनांदुर ता. अंबाजोगाई	७८८८२६९६६४	९ वी	खुला	नाही

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता यांचे अध्यक्षतेखाली आणि शुभहस्ते बीड जिल्ह्यातील पशुसखीसाठी महाविद्यालयात आयोजित चवथ्या पशुसखी प्रशिक्षणाचे उद्घाटन दिप प्रज्वलन आणि सरस्वती पूजनाने झाले. दूरस्थ प्रणालीद्वारे उद्घाटन प्रसंगी प्रकल्प प्रमुख तथा विस्तार संचालक डॉ. ए. यु. भिकाणे, मपमविवि, नागपूर आणि प्रकल्प समन्वयक डॉ. डि. एस. देशमुख, पशुवैद्यक महाविद्यालय, परभणी हे उपस्थित होते. सर्व मान्यवरांनी पशुसखीना समयोचित मार्गदर्शन केले. सहयोगी अधिष्ठाता यांचे शुभहस्ते प्रशिक्षण पुस्तिकेचे विमोचन आणि प्रशिक्षण किटचे वितरण उपस्थित सर्व पशुसखीना करण्यात आले. प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी प्रास्ताविक केले. प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एस. आर. आक्हाड यांनी सुत्रसंचालन तर प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. आर. सी. कुलकर्णी यांनी आभार प्रकट केले.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

चवथ्या प्रशिक्षणाच्या समारोपप्रसंगी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड हे अध्यक्षीय स्थानी होते तर माविमतर्फे बीड जिल्हा समन्वय अधिकारी, श्री. बी. एस. चिंचोलीकर हे प्रमुख अतिथी म्हणून होते. दूरस्थ प्रणालीद्वारे प्रकल्प प्रमुख तथा विस्तार संचालक मपमविवि, नागपूर डॉ. ए. यु. भिकाने आणि डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक, पवैम, परभणी हे उपस्थित होते. मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले. मान्यवरांनी समारोपप्रसंगी पशुसर्वीना मार्गदर्शन केले. काही निवडक पशुसर्वीनी प्रशिक्षणाबाबत मनोगत व्यक्त केले. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एस. आर. आव्हाड यांनी तर आभार प्रकट प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. आर. सी. कुलकर्णी यांनी केले.

९. प्रशिक्षणाचा अहवाल

चवथ्या प्रशिक्षणामध्ये एकूण एकविस बौद्धिक आणि सतरा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत त्यात प्रामुख्याने पशुसर्वीचा पशुसंवर्धनात सहभाग आणि अपेक्षित क्षमता, ग्रामिण अर्थव्यवस्थेत शेळीपालनाचे महत्त्व, शेळ्यांच्या विविध जाती, पैदास पद्धती, बोकडांची निवड, संगोपन पद्धती, गोठा व्यवस्थापन, पोषण घटकांची गरज, घरच्या घरी खुराक खाद्य, चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान, चारा उत्पादन, कऱडांची निगा, कऱडातील मरतुकीची कारणे व उपाययोजना, ओळख चिन्हे देणे, खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे, मुरघास तयार करणे, ढुधाळ शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा, बाह्यपरजिवी व आंतरपरजिवी नियंत्रण, फवारणी/आंघोळ घालणे, जीवाणूजन्य, प्रजिवजन्य, विषाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग आणि प्रतिबंधात्मक उपाय, जंतनाशन औषधी पाजणे, यशस्वी शेळीपालकांशी चर्चा, सर्वसामान्य रोग व त्वचेचे रोग आणि प्रथमोपचार, निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे, लसीकरण, गोठ्याकरीता जागेची निवड, चारा उत्पादन प्रक्षेत्रास भेट, वाचनालयास भेट, यशस्वी शेळीपालकाच्या प्रक्षेत्रास भेट, चयापचयाचे आजार, क्षार जीवनसत्वांच्या कमतरता व प्रतिबंधात्मक उपाय, वनस्पतीजन्य व किटकनाशकजन्य विषबाधा व उपाय, वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग, प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार, शेळ्यांचा विमा, जखमा, रक्तस्राव, हाड मोडणे व झजा होणे व त्यावरील प्रथमोपचार, मलम-पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे, शेळी विषयक शासकीय योजना, शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, आणि प्रशिक्षणाचे मूल्यमापन आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वीचे शेळीपालन विषयक ज्ञान त्याविषयी तयार करण्यात आलेल्या चाचणीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षणापश्चात पशुसर्वीचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. व्याख्यान व प्रात्यक्षिका व्यतिरिक्त पशुसर्वीना विस्तार शिक्षण विभागाचे संग्रहालय तथा पशुधन सल्ला कक्ष येथे भेट आयोजित केली. तसेच महाविद्यालयातील काही विभागास पशुसर्वीनी प्रत्यक्ष भेट दिली. शेळीपालन विषयी समग्र माहितीचा अंतर्भाव असलेल्या चित्रफित दाखविण्यात आली. पशुसर्वीना विविध पशुसंवर्धन विषयी घडीपत्रिका देण्यात आल्या.

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgir)

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (1 st day) 26.02.2024		Date (2 nd day) 27.02.2024		Date (3 rd day) 28.02.2024		Date (4 th day) 29.02.2024		Date (5 th day) 01.03.2024	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1.	श्वान्ती गौरीनीनाथ उखळे	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati
2.	मनिषा वशिष्ठ गावडे	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha
3.	स्विता रमेश भुजगे	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita
4.	सुनिता शिमा शेंगे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
5.	इजना लक्ष्मण अंबरोडे	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina
6.	श्वान्ती गोरखनाथ गवारे	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati
7.	कालिदा गोवर्धन उखळे	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida
8.	मंगल शशिधर उखळे	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal
9.	उषा भाय्यासोदेव उखळे	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha
10.	माया देवानंद खरान	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya
11.	संजना अजय गोखडे	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana
12.	मनिषा संतोष नानवाल	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha
13.	शान्ती विनाय कोर्डे	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti
14.	सुनिता लक्ष्मण मजमणे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
15.	ताई अशोक सिखाट	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai
16.	आशा हलाप्रभा इंगळे	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date 26-02-24 (1 st day)		Date 27-02-24 (2 nd day)		Date 28-02-24 (3 rd day)		Date 29-02-24 (4 th day)		Date 01-03-24 (5 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17.	सुनीता सुविन मरडे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
18.	जयश्री सदाशिव त्रसमान	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree	Jayashree
19.	रेखा संजय वेडे	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha	Rekha
20.	इजना लक्ष्मण उखळे	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina
21.	स्विता शाम गोखडे	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita
22.	संजना लक्ष्मण कोर्डे	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana
23.	सुनिता संजय मजमणे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
24.	लक्ष्मी दिनकर कोंप	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi
25.	मंगल लालासोदेव मरडे	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal
26.	विद्या शिंदे सौनभोर	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya	Vidya
27.	रेखीनी लालासोदेव सावळ	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi	Rekhi
28.	सुनिता देवानंद गोखडे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
29.	सुनिता विनाय वाकडे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
30.	गुलिता अशोक वाकर	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita	Gulita
31.	आशा राजकुमार कोर्डे	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa
32.											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.म., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.म., उदगीर

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgir)

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day) 02.03.2024		Date (7 th day) 03.03.2024		Date (8 th day) 04.03.2024		Date (9 th day) 05.03.2024		Date (10 th day) 06.03.2024	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1.	श्वान्ती गौरीनीनाथ उखळे	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati
2.	मनिषा वशिष्ठ गावडे	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha
3.	स्विता रमेश भुजगे	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita	Swita
4.	सुनिता शिमा शेंगे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
5.	इजना लक्ष्मण अंबरोडे	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina	Ijina
6.	श्वान्ती गोरखनाथ गवारे	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati	Swati
7.	कालिदा गोवर्धन उखळे	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida	Kalida
8.	मंगल शशिधर उखळे	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal	Mangal
9.	उषा भाय्यासोदेव उखळे	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha	Usha
10.	माया देवानंद खरान	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya	Maya
11.	संजना अजय गोखडे	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana	Sanjana
12.	मनिषा संतोष नानवाल	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha	Manisha
13.	शान्ती विनाय कोर्डे	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti	Shanti
14.	सुनिता लक्ष्मण मजमणे	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita	Sunita
15.	ताई अशोक सिखाट	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai	Tai
16.	आशा हलाप्रभा इंगळे	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa	Asa

महाराष्ट्रतील शेळी व मुकुटपालन करणा-या महिला वटात नवाच्या सरांनीकन्यासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांच्या शक्तात विकसत' Page | 16

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day)		Date (7 th day)		Date (8 th day)		Date (9 th day)		Date (10 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17	पुजा शशिना मडेक	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
18	नवाक्री अदाकिन देशभामि	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
19	रेखा संजय केरे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
20	हारा कसमी तरकमे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
21	शविना वाम मोनदिस	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
22	कांता केवला कांबळे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
23	शुभिनता संजय नरसिणे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
24	नखी दिगंबर कश्यप	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
25	मंजुला बाबासाहेब मडेक	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
26	विद्या शॉर्ट योनासाळे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
27	रोहिणी नान्याल डावकर	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
28	वैशम्पै बाबासाहेब नाडिकनरे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
29	सुखदा सिखाय वारकरी	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
30	डमिता अशोक लवरे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
31	सोना शंकराज लवरे	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya	Jaya
32											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
मौखिक प्रकल्प, प.वै.प., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षक-समन्वयक
माखिम प्रकल्प, प.वै.प., उदगीर

११. प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर दिपप्रज्वलन करताना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर पशुसखीना मार्गदर्शन करताना

प्रास्ताविक प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे करताना

प्रशिक्षण कीटचे वितरण करताना सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर

प्रशिक्षण पुस्तकाचे विमोचन करताना सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड

प्रशिक्षण कीट व पुस्तकासह पशुसखी

बौद्धिक सत्र

डॉ. एन. व्ही. खोडे - पशुसंवर्धनात पशुसखीचा सहभाग व अपेक्षित क्षमता

डॉ. एस. ए. धावारे- शेळयांच्या महत्त्वाच्या देशी व विदेशी प्रजाती

डॉ. जी. एम. गादेगांवकर - शेळयांसाठी आहार: पोषण घटकांची गरज

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळयांना होणारे सर्वसामान्य रोग

डॉ. एस. ए. ढेंगे - ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत शेळी पालनाचे महत्व

डॉ. एल. एस. कोकाटे - चारा उत्पादन

डॉ. ए. डी. पाटील- दुधाळ व गाभण शेळयांची निगा, बोकडाची निगा

डॉ. एम. के. पाटील - शेळयात होणा-या वनस्पतीजन्य विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळयांना होणारे जिवाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळयांना होणारे विषाणूजन्य बुरशीजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. जी आर चन्ना - शेळी संगोपनाच्या विविध पद्धती व गोठा व्यवस्थापन

डॉ. पी. एस. मसारे - करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाय

डॉ. जी. पी. भारकड - शेळयांतील बाह्यपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. आर. के. जाधव - शेळयांना होणारे त्वचेचे रोग व प्रथमोपचार

डॉ. एम. के. पाटील - शेळयात होणा-या किटकनाशक व इतर विषवाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. आर. आव्हाड - शेळयांचा विमा

डॉ. एस. एस. पिटलावार - शेळी विषयक शासकीय योजना

डॉ. एस. एस. रामटेके - शेळयातील प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळयांना होंगारे चयापचयाचे आजार, क्षार, जीवनसत्वांच्या कमतरता व त्यावरील प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. वाय. शिराळे - शेळयांतील आंतरपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. एन. व्ही. खोडे - शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे

प्रात्यक्षिके

डॉ. एस. बी. काळे - घरच्या घरी खुराक तयार करणे, निकृष्ट चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान

डॉ. एल. एस. कोकाटे - वैरण उत्पादन प्रक्षेत्रास भेटीदरम्यान

डॉ. एस. बी. काळे - शेळ्यांना ओळख चिन्ह देणे, बोकडांचे खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. पी. एम. घुले - शेळ्यांचा गोटा: गोठ्यासाठी जागेची निवड, प्रकार, रचना

डॉ. बी. एम. कोंडरे - शेळ्यातील जंतनाशन व औषधी पाजणे

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यातील पैदास पद्धती, शेळ्यांची व बोकडांची पैदाशीसाठी निवड

डॉ. एस. जी. चव्हाण - निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे (श्वास, नाडी, ताप, मुत्र व मल तपासणे)

श्री. ब्रह्माजी केंद्रे - प्रगतशील शेळीपालक पशुसर्खीना शेळीपालनातील अनुभव सांगतांना

डॉ. आर. डी. सुर्यवंशी - वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - नावंदी येथे क्षेत्रिय भेट

डॉ. एस. एस. घोके - शेळ्यांतील लसीकरण (वेळापत्रक, वाहतूक व साठवणूक)

डॉ. बी. व्ही. बल्लूरकर - मलम, पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - बाह्यपरजिवी नियंत्रणासाठी अंगावर फवारणी करणे/ आंघोळ घालणे

डॉ. एस. एस. पिटलावार -शेळ्यांतील जखमा, रक्तस्त्राव, हाड मोडणे, इजा होणे व त्यावरील प्रथमोचार

डॉ. एस. आर. आक्हाड - वाचनालयास भेट

डॉ. एन. व्ही. खोडे -प्रशिक्षणाचे मुल्यमापन

फिडबॅक फॉर्म भरतांना पशुसखी

ज्ञान अवलोकनार्थ प्रशिक्षण पूर्व आणि पश्चात पशुसखीचे सर्वेक्षण

प्रमाणपत्र वितरण

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. एस.बी.चिंचोलीकर, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम बीड मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी दूरस्थ प्रणालीद्वारे उपस्थित असलेले डॉ. ए. यु. भिकाने, संचालक विस्तार शिक्षण तथा प्रकल्प प्रमुख मपमविवि, नागपूर तसेच डॉ. डि. एस. देशमुख, प्रकल्प समन्वयक, पवैम, परभणी पशुसखीना संबोधित करतांना

प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे - समारोप प्रसंगी प्रशिक्षणाचा आढावा मांडतांना

समारोप प्रसंगी डॉ. एस. आर. आढाड, प्रशिक्षण सह-समन्वयक सुत्रसंचालन करतांना

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

कालिदा गोविंद अलगुडे

राणी विलास कोरडे

ताई अशोक शिरसाट

रेखा संजय वेडे

जेवण व्यवस्था

प्रशिक्षण पुस्तकासह पशुसखी

प्रमाणपत्रासह पशुसखी

पशुधन सल्ला कक्ष तथा संग्रहालयास भेट देतांना पशुसखी

देवणी संग्रहालयास भेट देतांना पशुसखी

पशुचिकीत्सा अध्यापन संकुलास भेट देतांना पशुसखी

दुग्धजन्य पदार्थ निर्मिती युनिटला भेट देतांना पशुसखी

समुह छायाचित्र

१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

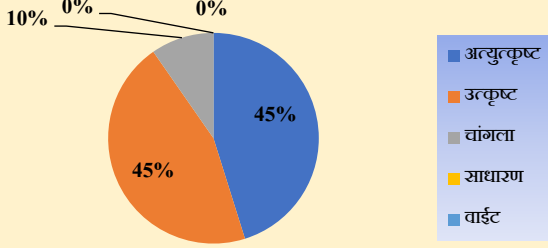
अ) श्रीलीपालन विषयी पशुसखीचे ज्ञानार्जन

अ. क्र.	पशुसखीचे नाव	प्रशिक्षण पूर्व ज्ञान (गुणांक)	प्रशिक्षण पश्चात ज्ञान (गुणांक)	ज्ञानात वृद्धी (%)
१	स्वाती गहीनीनाथ इचके	८	१९	५५.००
२	मनिषा वशिष्ठ गणगे	४	२०	८०.००
३	सिता रमेश भुनगे	५	१८	६५.००
४	सुनिता भिमा राठोड	८	१७	४५.००
५	रंजना लक्ष्मण खरसाडे	८	१७	४५.००
६	स्वाती गोरक्षनाथ गवांडे	६	१६	५०.००
७	कालिंदा गोवर्धन अलगुडे	०	१८	९०.००
८	मंगल सतिष हराळे	६	१९	६५.००
९	उषा आप्पासाहेब उबाळे	७	२०	६५.००
१०	माया देवानंद खरात	११	१७	३०.००
११	संजना अजय जोगदंड	७	२०	६५.००
१२	मनिषा संतोष जानराव	७	१७	५०.००
१३	राणी विलास कोरडे	११	१५	२०.००
१४	सुनीता हरिभाऊ मजमुले	५	१८	६५.००
१५	ताई अशोक सिरसाट	९	२०	५५.००
१६	आशा दत्तात्रय इंगळे	८	१९	५५.००
१७	पूजा सचिन मरके	१०	१९	४५.००
१८	जयश्री सदाशिव देशमाने	७	१९	६०.००
१९	रेखा संजय वेडे	४	२०	८०.००
२०	छाया लक्ष्मण तरकसे	७	१९	६०.००
२१	सविता शाम जोगदंड	४	१७	६५.००
२२	कांता केरबा कांबळे	४	१६	६०.००
२३	सुनीता संजय नरसिंगे	४	१८	७०.००

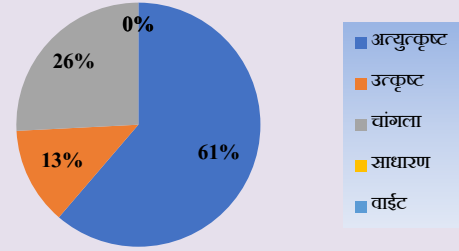
२४	लक्ष्मी दिनकर करणे	९	१६	३५.००
२७	मंगल बाबासाहेब मस्के	७	१७	५०.००
२६	विद्या राजेंद्र सोनसाळे	८	१७	४५.००
२७	रोहिणी तात्याबा डावकर	३	१६	६५.००
२८	वैष्णवी दादासाहेब नाईकनवरे	२	१६	७०.००
२९	सुरेखा विकास वारकरी	६	१९	६५.००
३०	उर्मिला अशोक टापरे	६	१८	६०.००
३१	शोभा राजकुमार कदम	३	१८	७५.००
सरासरी ज्ञानात भर				५८.२३

ब) प्रशिक्षणाबाबत पशुसखीचा अभिप्राय

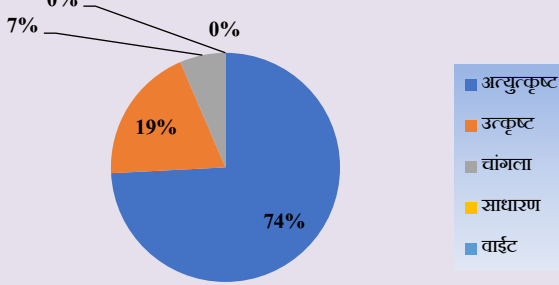
प्रशिक्षण वर्ग व आसन व्यवस्था कशी होती?

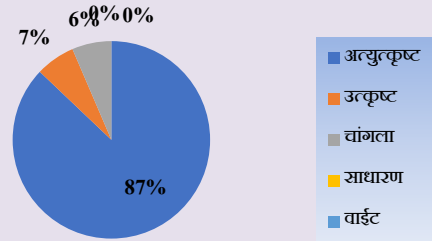
प्रशिक्षण आयोजनाचा कालावधी कसा होता?

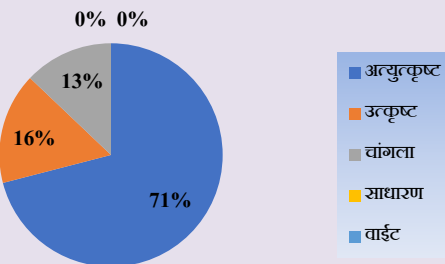
प्रशिक्षणादरम्यान केलेली निवास व्यवस्था कशी होती?

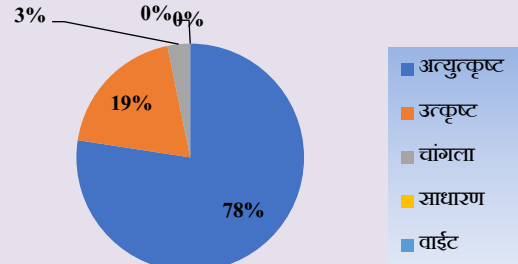
प्रशिक्षणात चहा, नाश्ता व जेवणाची व्यवस्था कशी होती?

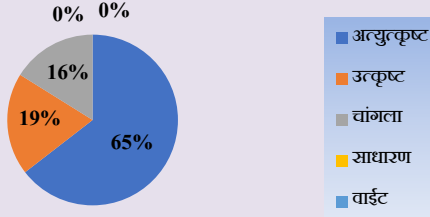
प्रशिक्षण किट मधील साहित्य कसे होते?

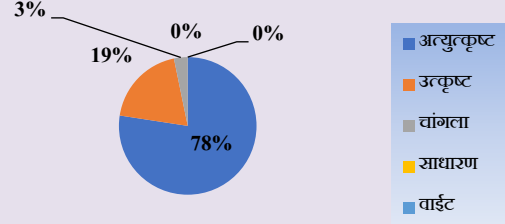
प्रशिक्षण पुस्तिका कशी आहे?

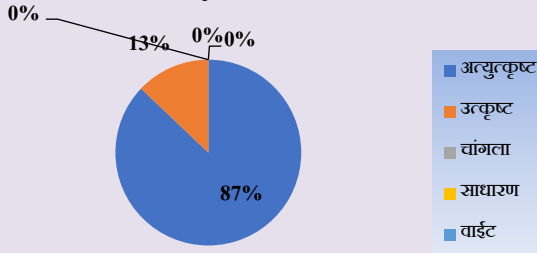
वाहन व्यवस्था कशी होती?

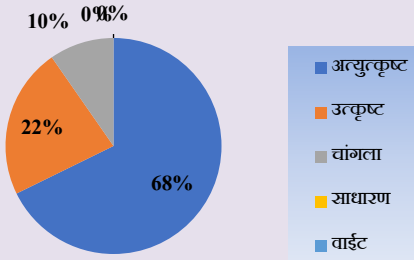
प्रशिक्षण आयोजनाची शिस्त कशी होती ?

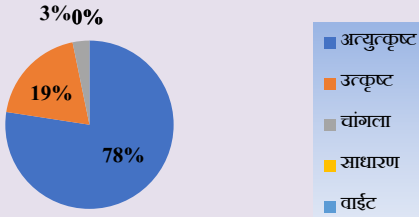
प्रशिक्षणामध्ये तज्ज्ञाची शिकविण्याची पद्धत कशी होती?

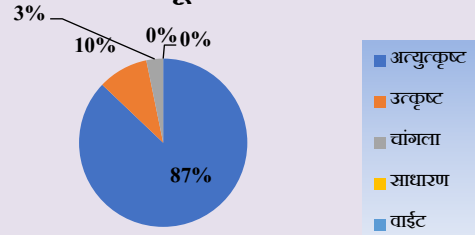
प्रशिक्षणातील प्रात्यक्षिके कसे होते?

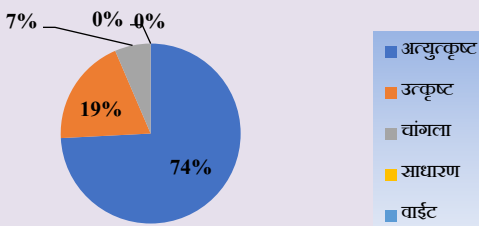
प्रशिक्षणात शिकविलेल्या विषयांची उपयुक्तता कशी आहे?

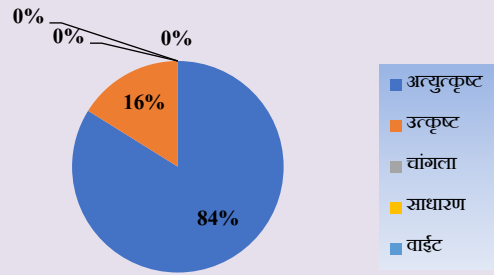
प्रशिक्षणादरम्यान आयोजकांची वागणूक कशी होती?

यशस्वी शेळीपालकाकडे केलेली क्षेत्रिय भेट कशी होती ?

एकंदरीत प्रशिक्षण कसे वाटले?

१५. प्रशिक्षणात घेण्यात आलेले विषय आपणास समजले काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१६. आपल्या प्रश्नांची तज्ज्ञाकडून निराकरण झाले काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१७. प्रशिक्षणाबाबत आपण पूर्ण समाधानी आहात काय ?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१८. प्रशिक्षणात प्राप्त ज्ञान व कौशल्य यांचा प्रसार करू शकाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

१९. अशा प्रशिक्षणात संधी मिळाल्यास तुम्ही पुन्हा सहभागी व्हाल काय?

१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसखीचे 'होय' असे उत्तर

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०४
प्रशिक्षणार्थी: बीड जिल्हा

दि. २६/०२/२०२४ ते ०६/०३/२०२४

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक तथा प्रशिक्षण समन्वयक	
२	डॉ. शरद आन्हाड	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
३	डॉ. राम कुलकर्णी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. संदिप ढेंगे	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गायकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०५
प्रशिक्षणार्थी: लातूर आणि धाराशिव जिल्हा

कालावधी : दि. २२/०७/२०२४ ते ३१/०७/२०२४

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०७
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. २२/०७/२०२४ ते ३१/०७/२०२४
- पशुसखीचा जिल्हा : लातूर आणि धाराशिव
- पशुसखीची संख्या : २६
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क्र.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणधवनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	जैतुनबी हजरत शेख	कुमठा ता. अहमदपुर जि. लातूर	7517329537	दहावी	खुला	नाही
२	महानंदा जनार्दन दामगुंडे	मोरवाडी पो. शिरूर ताजबंद ता. अहमदपुर जि.लातूर	7972727017	दहावी	इमाव	होय, १२
३	यासमिन मोसिन खतीब	शिराढोण ता. कळंब जि. धाराशिव	8975992419	बीए	खुला	नाही
४	आफरिन अनवर पटेल	पळसप ता. धाराशिव जि. धाराशिव	9096112024	दहावी	खुला	नाही
५	शैला फकीर ओव्हाळ	उपलाई ता. कळंब जि. धाराशिव	9226574737	बारावी	एससी	होय, 20
६	बायडाबाई उत्तेश्वर सरवदे	भोजा ता. परांडा जि.धाराशिव	8308648694	तिसरी	एससी	नाही
७	जनाबाई श्रीनिवास गिरी	हासेगाव (शि) ता. कळंब जि. धाराशिव	8208212828	बारावी	इमाव	होय, 3
८	मुक्ताबाई परमेश्वर कांबळे	ऊटी (बु) ता. औसा जि. लातूर	8055584393	बारावी	एससी	होय, 2

९	छाया दत्त खरात	लखनगाव ता. औसा जि. लातूर	9922654727	बीए	एससी	होय, 5
१०	अनिता विकास हाके	हारवाडी ता. रेणापूर जि. लातूर	8788096131	दहावी	एनटी	होय, 2
११	शोभा विष्णु काळे	काळेवाडी ता. रेणापूर जि.लातूर	7218168300	सातवी	खुला	होय, 2
१२	वर्षा दादासाहेब लकडे	भोयरा ता. लातूर जि. लातूर	8010069535	नववी	खुला	नाही
१३	रेखा बाबासाहेब गौरे	गाधवड ता. लातूर जि. लातूर	8600679875	बारावी	एससी	होय, 3
१४	प्रभावती श्रीमंत कांबळे	चाटा ता. लातूर जि. लातूर	8605926579	बारावी	एससी	होय, 3
१५	विजया सुधाकर ठोंगे	हिंगणगाव (बु.) ता. परांडा जि. धाराशिव	9689037326	चवथी	खुला	होय, 9
१६	लक्ष्मी परसराम गायकवाड	कर्कड्या ता. लातूर जि. लातूर	8459421098	दहावी	एससी	होय, 4
१७	सुलुबाई पांडुरंग काळगिरे	हंगरगा ता. अहमदपुर जि. लातूर	9309871681	पाचवी	एससी	होय, 6
१८	वैशाली विनोद कांबळे	तुगाव (येणेगुर) ता. उमरगा जि. धाराशिव	8767416707	दहावी	एससी	होय, 2
१९	प्रभावती अशोक क्षीरसागर	अपशिंंगा ता. तुळजापूर जि. धाराशिव	7840979056	तिसरी	एससी	होय, 3
२०	मीरा संजय भोकरे	भेटा ता. औसा जि. लातूर	9371433947	दहावी	खुला	होय, 2
२१	रेश्मा मशाक पटेल	डालिंब ता. उमरगा जि. धाराशिव	9545449963	दहावी	खुला	नाही
२२	सविता दशरथ करपटे	रुईभर ता. धाराशिव जि. धाराशिव	9834950500	दहावी	एनटी	होय, 1
२३	रुविमणी तुकाराम बैकरे	उमरगा रेतू ता. जळकोट जि. लातूर	9226367559	दहावी	एनटी	होय, 2
२४	रोहिणी हनुमंत पांचाळ	वडगाव ता. कळंब जि. धाराशिव	9637815035	नववी	इमाव	नाही

२५	जयश्री अनिल काटकर	सिरसाव ता. परांडा जि. धाराशिव	9699751314	पाचवी	इमाव	नाही
२६	मंगल बबन खैरे	पाच पिंपळा ता.परांडा जि. धाराशिव	9604027354	चवथी	खुला	होय, 4

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता यांचे अध्यक्षतेखाली आणि शुभहस्ते लातूर आणि धाराशिव जिल्हयातील पशुसखीसाठी महाविद्यालयात आयोजित पाचव्या पशुसखी प्रशिक्षणाचे उद्घाटन झाले. उद्घाटन प्रसंगी माविमतर्फे लातूर जिल्हा समन्वय अधिकारी श्री. मंसूर पटेल आणि धाराशिव जिल्हा समन्वय अधिकारी सौ. शोभा कुलकर्णी हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. सर्व मान्यवरांनी पशुसखीना समयोचित मार्गदर्शन केले. सहयोगी अधिष्ठाता यांचे शुभहस्ते प्रशिक्षण पुस्तिकेचे विमोचन आणि प्रशिक्षण किटचे वितरण उपस्थित सर्व पशुसखीना करण्यात आले. प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे यांनी प्रास्ताविक केले तर प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एस. आर. आक्हाड यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन केले. प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एम. एम. वैद्य यांनी आभार प्रकट केले. प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. एम.के.पाटील आणि डॉ. एल एस कोकाटे उपस्थित होते.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

पाचव्या प्रशिक्षणाच्या समारोपप्रसंगी सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन. झेड. गायकवाड हे अध्यक्षीय स्थानी होते. प्रकल्प प्रमुख डॉ. ए.यु.भिकाणे, संचालक विस्तार शिक्षण, मपमविवि, नागपूर आणि प्रकल्प समन्वयक डॉ. डि. एस. देशमुख हे आभासी पद्धतीने समारोप प्रसंगी उपस्थित होते. माविमतर्फे प्रकल्प उपव्यवस्थापक श्री. अमृत इंगळे, माविम, मुंबई, लातूर जिल्हा समन्वय अधिकारी श्री. मंसूर पटेल आणि धाराशिव जिल्हा समन्वय अधिकारी सौ. शोभा कुलकर्णी हे प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. मान्यवरांनी समारोपप्रसंगी पशुसखीना मार्गदर्शन केले. मान्यवरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्राचे वितरण करण्यात आले. काही निवडक पशुसखीनी प्रशिक्षणाबाबत मनोगत व्यक्त केले. प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे उपस्थित होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. एस. आर. आक्हाड यांनी केले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन प्रशिक्षण सह-समन्वयक डॉ. एम.एम.वैद्य यांनी तर आभार प्रदर्शन डॉ. आर. सी. कुलकर्णी यांनी केले. श्री. अमृत इंगळे यांनी पशुसखीना प्रशिक्षणाचा आढावा घेतला.

९. प्रशिक्षणाचा अहवाल

पाचव्या प्रशिक्षणामध्ये एकूण एकविस बौद्धिक आणि सतरा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत त्यात प्रामुख्याने पशुसखीचा पशुसंवर्धनात सहभाग आणि अपेक्षित क्षमता, ग्रामिण अर्थव्यवस्थेत शेळीपालनाचे महत्त्व, शेळ्यांच्या विविध जाती, पैदास पद्धती, बोकडांची निवड, संगोपन पद्धती, गोठा व्यवस्थापन, पोषण घटकांची गरज, घरच्या घरी खुराक खाद्य, चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान, चारा उत्पादन, करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाययोजना, ओळख चिन्हे देणे, खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे, मुरघास तयार करणे, दूधाळ शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा, बाह्यपरजिवी व आंतरपरजिवी नियंत्रण, फवारणी/आंघोळ घालणे, जीवाणूजन्य, प्रजिवजन्य, विषाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग आणि प्रतिबंधात्मक उपाय, जंतनाशन औषधी पाजणे, यशस्वी शेळीपालकांशी चर्चा, सर्वसामान्य रोग व त्वचेचे रोग आणि प्रथमोपचार, निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे, लसीकरण, गोठ्याकरीता जागेची निवड, चारा उत्पादन प्रक्षेत्रास

भेट, वाचनालयास भेट, यशस्वी शेळीपालकाच्या प्रक्षेत्रास भेट, चयापचयाचे आजार, क्षार जीवनसत्वांच्या कमतरता व प्रतिबंधात्मक उपाय, वनस्पतीजन्य व किटकनाशकजन्य विषबाधा व उपाय, वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग, प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार, शेळ्यांचा विमा, जखमा, रक्तस्राव, हाड मोडणे व झजा होणे व त्यावरील प्रथमोपचार, मलम-पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे, शेळी विषयक शासकीय योजना, शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे, आणि प्रशिक्षणाचे मूल्यमापन आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश आहे. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणापश्चात पशुसखीचे शेळीपालन विषयक ज्ञान त्याविषयी तयार करण्यात आलेल्या चाचणीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षणापश्चात पशुसखीचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. व्याख्यान व प्रात्यक्षिका व्यतिरिक्त पशुसखींना विस्तार शिक्षण विभागाचे संग्रहालय तथा पशुधन सल्ला कक्ष येथे भेट आयोजित केली. तसेच महाविद्यालयातील काही विभागास पशुसखींनी प्रत्यक्ष भेट दिली. शेळीपालन विषयी समग्र माहितीचा अंतर्भाव असलेल्या चित्रफित दाखविण्यात आली. पशुसखींना विविध पशुसंवर्धन विषयी घडीपत्रिका देण्यात आल्या.

१०. उपस्थित महिलांचे हजेरीपत्रक

महाराष्ट्रातील शेळी व कुकुरपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या सक्तीकरणसाठी पशुसखी व प्रतिभेक महिलांचा समता विकास' Page | 17

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgir)

Training duration 22-07-2024 to 24-07-2024 (Lahr & Shambhiv Btds)

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date 22-07-2024 (1 st day)		Date 23-07-2024 (2 nd day)		Date 24-07-2024 (3 rd day)		Date 25-07-2024 (4 th day)		Date 26-07-2024 (5 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1.	जैतुनबी हणमल कोश	जेताबी	हणमल	जेताबी	हणमल	जेताबी	हणमल	जेताबी	हणमल	जेताबी	हणमल
2.	प्रधाना जतादीन रामछोडे	प्रधाना	महागवा	प्रधाना	महागवा	प्रधाना	महागवा	प्रधाना	महागवा	प्रधाना	महागवा
3.	शाशिमन शिमन खनिब	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani	Khani
4.	आफरिन अन्वर पटेल	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel	A.Patel
5.	शैला मकिरे ओवळे	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila
6.	बायडाबाई इतरेशर अरवे	बायडाबाई	इतरेशर	बायडाबाई	इतरेशर	बायडाबाई	इतरेशर	बायडाबाई	इतरेशर	बायडाबाई	इतरेशर
7.	जनाबाई शोनिबास गिरी	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika	Shanika
8.	मुक्ताबाई परमेश्वर कांबळे	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble	Kamble
9.	छाया रत्न अशान	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand	C.Khand
10.	अनना विकास खेक	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake	Phake
11.	श्रीमा विष्णू काळे	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri
12.	वर्षा दाराशेखर लखरे	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh	Varkh
13.	इशा काळीशेखर गोर	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa	Isa
14.	प्रभावती शीमन कांबळे	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha
15.	विजया सुधाकर ठोठे	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya	Vijaya
16.	लक्ष्मी परमेश्वर शिरोडकर	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi	Lakshmi

महाराष्ट्रातील शेळी व कुकुरपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या सक्तीकरणसाठी पशुसखी व प्रतिभेक महिलांचा समता विकास' Page | 18

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date 22-07-2024 (1 st day)		Date 23-07-2024 (2 nd day)		Date 24-07-2024 (3 rd day)		Date 25-07-2024 (4 th day)		Date 26-07-2024 (5 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17.	अरुणबाई पांडुरंग काळोडारे	अरुणबाई	काळोडारे	अरुणबाई	काळोडारे	अरुणबाई	काळोडारे	अरुणबाई	काळोडारे	अरुणबाई	काळोडारे
18.	नेहाली विनायक कांबळे	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha	Neaha
19.	प्रभावती अशोक शिरोडकर	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha	Prabha
20.	श्रीमा अशोक शिरोडकर	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri	Shri
21.	इशिका शिरोडकर	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika	Isika
22.	सविता शिरोडकर	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita
23.	सविता शिरोडकर	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita
24.	सविता शिरोडकर	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita	Savita
25.	जयश्री अशोक कांबळे	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri	Jayashri
26.	अंजना लखरे	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana	Anjana
27.											
28.											
29.											
30.											
31.											
32.											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकारण समन्वयक
नामिक प्रकल्प, प. ११, उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
नामिक प्रकल्प, प. ११, उदगीर

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgir)

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day)		Date (7 th day)		Date (8 th day)		Date (9 th day)		Date (10 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
		जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे
1.	जेतुनबी हजरेत शेख										
2.	महाजना जनाहीन हामरुई										
3.	शर्मिस्त मेशिन खलिब										
4.	आफरिन अलवर पटेल	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel	A. Patel
5.	शैला फकिर ओलाव	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila	Shaila
6.	बायबाबई कलेश्वर शवदे										
7.	पुतुबाई श्रीनिवास शिरी										
8.	सुपलीबाई चरमेश्वर कोबडे										
9.	एमआ दल्लू सरान										
10.	अमिता विकास लाडे										
11.	शोभा तिवरु काळे										
12.	नयी बाबासाहेब लोकरडे										
13.	रश्मी गोबासाहेब शिर										
14.	प्रभावती श्रीमंत काळे										
15.	विलास शहाकर डोबो										
16.	लक्ष्मी परशुराम शास्त्रकराड										

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date (6 th day)		Date (7 th day)		Date (8 th day)		Date (9 th day)		Date (10 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
		जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे	जोरावे
17.	अनुबाई वेंकटराव कुलकर्णी										
18.	मेडाली तिमोड काळे										
19.	प्रभावती अशोक शिरसाकर										
20.	मीरा अलस शीकरे										
21.	रश्मी मशाक पटेल										
22.	अमिता हरीश चडपरे										
23.	सुकिमती दकशम बेकरे										
24.	शेटिली हनुमंत पांचांबे										
25.	ज्योती अनिल काळे										
26.	मंगल बवन वडे										
27.											
28.											
29.											
30.											
31.											
32.											

Project Co-coordinator
COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

99. प्रशिक्षणाती छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी श्री मंसूर पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम लातूर मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी सौ शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम धाराशिव मार्गदर्शन करतांना

प्रशिक्षण समन्वयक डॉ एस आर आव्हाड उद्घाटन प्रसंगी प्रास्ताविक करतांना

बौद्धिक सत्र

डॉ. एन. व्ही. खोडे - पशुसंवर्धनात पशुसखीचा सहभाग व अपेक्षित क्षमता

डॉ. एस. ए. धावारे- शेळ्यांच्या महत्त्वाच्या देशी व विदेशी प्रजाती

डॉ. एस. ए. ढेंगे - ग्रामीण अर्थव्यवस्थेत शेळी पालनाचे महत्व

डॉ. जी. एम. गादेगांवकर - शेळ्यांसाठी आहार: पोषण घटकांची गरज

डॉ. जी आर चन्ना - शेळी संगोपनाच्या विविध पद्धती व गोठा व्यवस्थापन

डॉ. एम.एम.वैद्य - करडांची निगा, करडातील मरतुकीची कारणे व उपाय

डॉ. ए. डी. पाटील- दुधाळ व गाभण शेळ्यांची निगा, बोकडाची निगा

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळ्यांना होणारे सर्वसामान्य रोग

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळ्यांना होणारे चयापचयाचे आजार, क्षार, जीवनसत्वांच्या कमतरता व त्यावरील प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. वाय. शिराळे - शेळ्यांतील आंतरपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. एल. एस. कोकाटे - चारा उत्पादन

डॉ. आर. के. जाधव - शेळ्यांना होणारे त्वचेचे रोग व प्रथमोपचार

डॉ. एस. आर. आढाड - शेळ्यांचा विमा

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या वनस्पतीजन्य विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एम. के. पाटील - शेळ्यात होणा-या किटकनाशक व इतर विषबाधा व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे विषाणूजन्य बुरशीजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. ए. व्ही. भोसले - शेळ्यांना होणारे जिवाणूजन्य व प्रजिवजन्य रोग व प्रतिबंधक उपाय

डॉ. एस. एस. पिटलावार - शेळी विषयक शासकीय योजना

डॉ. एस. एस. रामटेके - शेळ्यातील प्रजननविषयक समस्या व प्रथमोपचार

डॉ. जी. पी. भारकड - शेळ्यांतील बाह्यपरजिवी व त्यांचे नियंत्रण

डॉ. एन. व्ही. खोडे - शेळीपालनाचे अर्थशास्त्र, प्रकल्प अहवाल तयार करणे

प्रात्यक्षिके

डॉ. पी. व्ही. जाधव - शेळ्यातील पैदास पद्धती, शेळ्यांची व बोकडांची पैदाशीसाठी निवड

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. बी. एम. कोंडरे - शेळ्यातील जंतनाशन व औषधी पाजणे

डॉ. एस. एस. घोके - शेळ्यांतील लसीकरण (वेळापत्रक, वाहतूक व साठवणूक)

डॉ. बी. व्ही. बल्लूरकर - मलम, पेस्ट, पातळ औषधी तयार करणे

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - बाह्यपरजिवी नियंत्रणासाठी अंगावर फवारणी करणे/ आंघोळ घालणे

डॉ. पी. एम. घुले - शेळ्यांचा गोटा: गोठ्यासाठी जागेची निवड, प्रकार, रचना

डॉ. व्ही. बी. डोंगरे - शेळ्यांना ओळख चिन्ह देणे, बोकडांचे खच्चीकरण, वजन घेणे, वय ओळखणे

डॉ. एल. एस. कोकाटे - वैरण उत्पादन प्रक्षेत्रास भेटीदरम्यान

डॉ. एस. जी. चव्हाण - निरोगी व रोगी शेळी ओळखणे (श्वास, नाडी, ताप, मुत्र व मल तपासणे)

डॉ. एस. बी. काळे - घरच्या घरी खुराक तयार करणे, निकृष्ट चारा प्रक्रिया तंत्रज्ञान

डॉ. आर. व्ही. सुर्यवंशी -शेळ्यांतील जखमा, रक्तस्त्राव, हाड मोडणे, इजा होणे व त्यावरील प्रथमोचार

डॉ. एम.के.पाटील - वनस्पतीजन्य औषधी व त्यांचे उपयोग

डॉ. एस. आर. आव्हाड - वाचनालयास भेट

श्री. दिनेश कोनमारे - प्रगतशील शेळीपालक पशुसर्खींना शेळीपालनातील अनुभव सांगतांना

डॉ. आर. सी. कुलकर्णी - कौळखेड येथे क्षेत्रिय भेट

विस्तार शिक्षण विभागाच्या संग्रहालय तथा सल्लागार कक्षास भेट देतांना पशुसखी

प्रशिक्षण किट

देवणी संग्रहालयास भेट देतांना पशुसखी

समारोप प्रसंगी डॉ. ए. यु. भिकाने, संचालक विस्तार शिक्षण तथा प्रकल्प प्रमुख मपमविवि, नागपूर पशुसखीना दूरस्थ प्रणालीद्वारे संबोधित करतांना

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. अमृत इंगळे, प्रकल्प उपव्यवस्थापक, माविम, मुंबई मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी सौ शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम धाराशिव मार्गदर्शन करतांना

पशुसखी समारोपप्रसंगी दूरस्थ प्रणालीद्वारे मनोगत व्यक्त करतांना प्रकल्प समन्वयक, डॉ. डि. एस. देशमुख

समारोप प्रसंगी श्री मंसुर पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम लातूर मार्गदर्शन करतांना

मान्यवरांच्या हस्ते प्रमाणपत्र वितरण

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

विजया सुधाकर ठोंगे

यासमिन मोसिन खतिब

माध्यम प्रसिद्धी

दैनिक राजधर्म

आत्मसात केलेल्या ज्ञानातून आर्थिक उन्नती शक्य: डॉ. नंदकुमार गायकवाड

उदगीर, प्रतिनिधी: ग्रामीण भागात शेळीसंगोपनाची बहुतांश जबाबदारी महिलांकडेच असते. त्यामुळे विस्तार उपक्रमात महिलांची सहभागिता वाढविणे आवश्यक आहे. शेळीपालन महिलांना सहजसाध्य असून त्यातून आत्मनिर्भरता सहज शक्य आहे. पशुसखींनी आत्मसात केलेले ज्ञान आणि कौशल्य इतर महिला शेळीपालकापर्यंत पोहोचवावे आणि कौटुंबिक उत्पन्न वाढीसाठी त्याचा उपयोग करावा असे प्रतिपादन मा. अधिष्ठाता डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांनी केले. लातूर आणि धाराशिव जिल्ह्यातील पशुसखीसाठी उदगीर पशुवैद्यक महाविद्यालयात आयोजित प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या उद्घाटन प्रसंगी ते अध्यक्षीय भाषणात बोलत होते. महिला आर्थिक विकास महामंडळ तर्फे याप्रसंगी प्रमुख अतिथी म्हणून लातूर जिल्हा समन्वयक अधिकारी श्री. मन्सूर पटेल आणि धाराशिव जिल्हा समन्वयक अधिकारी श्रीमती शोभा कुलकर्णी उपस्थित होत्या. महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर व महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई यांच्या दरम्यान झालेल्या सामंजस्य करारानुसार 'महाराष्ट्रातील शेळी व

कुक्कुटपालन करणा-या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास' या प्रकल्पाअंतर्गत दि. २२ जुलै ते ३१ जुलै २०२४ दरम्यान पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर येथे पशुसखीसाठी 'शेळीपालन' या विषयावर दहा दिवसीय निवासी प्रशिक्षण आयोजित करण्यात आले आहे. प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. नरेन्द्र खोडे यांनी कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक केले. प्रास्ताविकात त्यांनी कार्यक्रमाची रूपरेषा थोडक्यात विशद केली तसेच महाविद्यालयात मागील काही दिवसात

आयोजित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षणात लातूर, धाराशिव, नांदेड आणि बीड या चार जिल्ह्यातील एकूण ११९ पशुसखींच्या चार प्रशिक्षणाबाबतचा आढावा मांडला. प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आव्हाड यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचलन केले तर डॉ. मंगेश वैद्य सह-समन्वयक यांनी आभार प्रदर्शन केले. यावेळी प्रशिक्षण सह समन्वयक डॉ. मत्स्यगंधा पाटील, डॉ. राम कुलकर्णी, डॉ. लक्ष्मीकांत कोकाटे तसेच पदव्युत्तर विद्यार्थी अय्यान पाटील, संकेत नरवाडे, सुकेशनी हजारें आणि वेदांत पांडे उपस्थित होते.

समुह छायाचित्र

१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

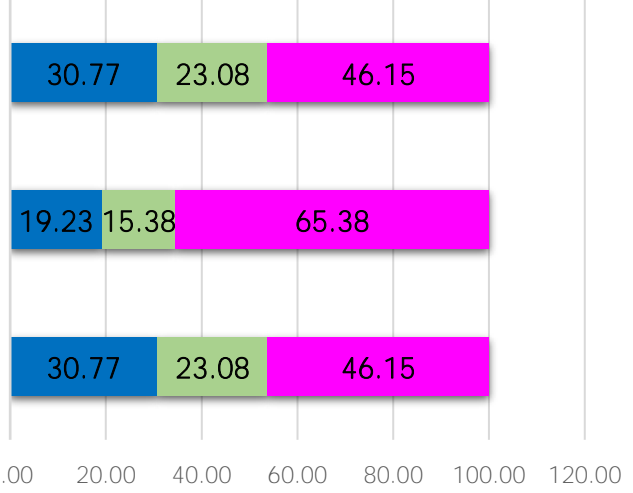
अ) शेळीपालन विषयी पशुसंरक्षीचे ज्ञानार्जन

अ. क्र.	पशुसंरक्षीचे नाव	प्रशिक्षण पूर्व ज्ञान (गुणांक)	प्रशिक्षण पश्चात ज्ञान (गुणांक)	ज्ञानात वृद्धी (%)
१	जैतूनबी हजरत शेख	10	20	50.00
२	महानंदा जनार्दन दामगुडे	10	20	50.00
३	यासमिन मोसिन खतीब	12	19	35.00
४	आफरिन अनवर पटेल	13	19	30.00
५	शैला फकीर ओव्हाळ	8	19	55.00
६	बायडाबाई उत्तेश्वर सरवडे	11	17	30.00
७	जनाबाई श्रीनिवास गिरी	12	20	40.00
८	मुक्ताबाई परमेश्वर कांबळे	13	20	35.00
९	छाया दत्त खरात	16	20	20.00
१०	अनिता विकास हाके	14	15	5.00
११	शोभा विष्णु काळे	10	18	40.00
१२	वर्षा दादासाहेब लकडे	7	20	65.00
१३	रेखा बाबासाहेब गौरे	12	20	40.00
१४	प्रभावती श्रीमंत कांबळे	11	20	45.00
१५	विजया सुधाकर ठोंगे	14	20	30.00
१६	लक्ष्मी परसराम गायकवाड	11	20	45.00
१७	सुलूबाई पांडुरंग काळगिरे	9	20	55.00
१८	वैशाली विनोद कांबळे	7	20	65.00
१९	प्रभावती अशोक क्षीरसागर	9	16	35.00

२०	मीरा संजय भोकरे	8	19	55.00
२१	रेश्मा मशाक पटेल	9	20	55.00
२२	सविता दशरथ कस्पटे	11	20	45.00
२३	रुक्मिणी तुकाराम बैकरे	8	19	55.00
२४	रोहिणी हनुमंत पांचाळ	5	15	50.00
२५	जयश्री अनिल काटकर	9	19	50.00
२६	मंगल बबन खैरे	13	18	25.00
सरासरी ज्ञानात भर				42.50

ब) प्रशिक्षणाबाबत पशुसखीचा अभिप्राय

प्रशिक्षणादरम्यान केलेली निवास व्यवस्था कशी होती?

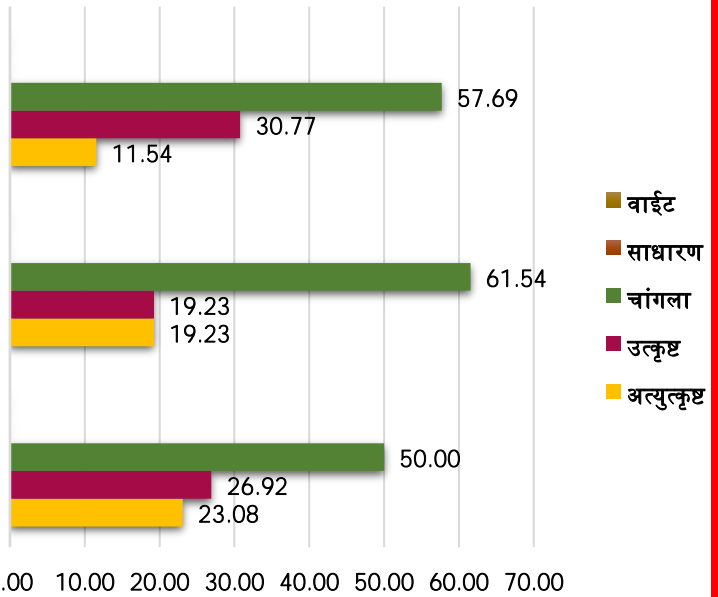

प्रशिक्षण आयोजनाचा कालावधी कसा होता?

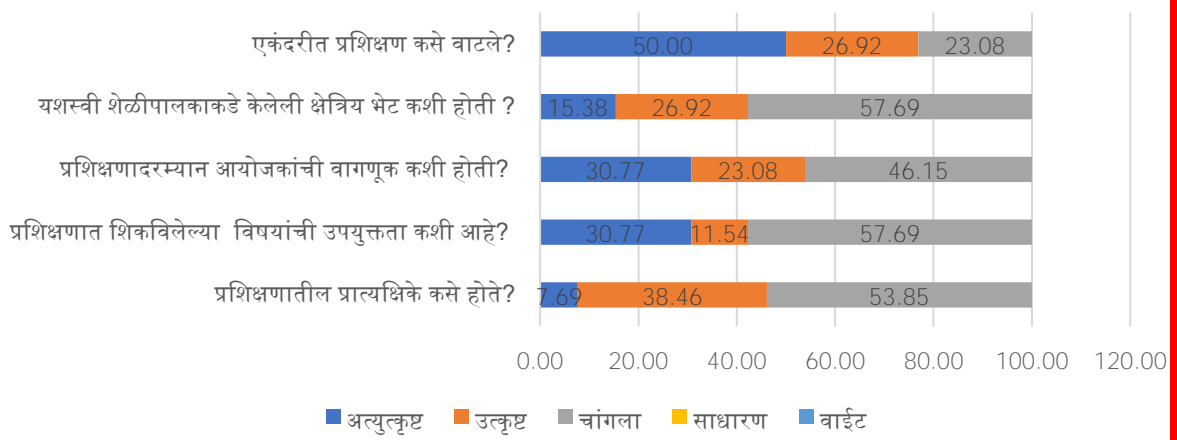
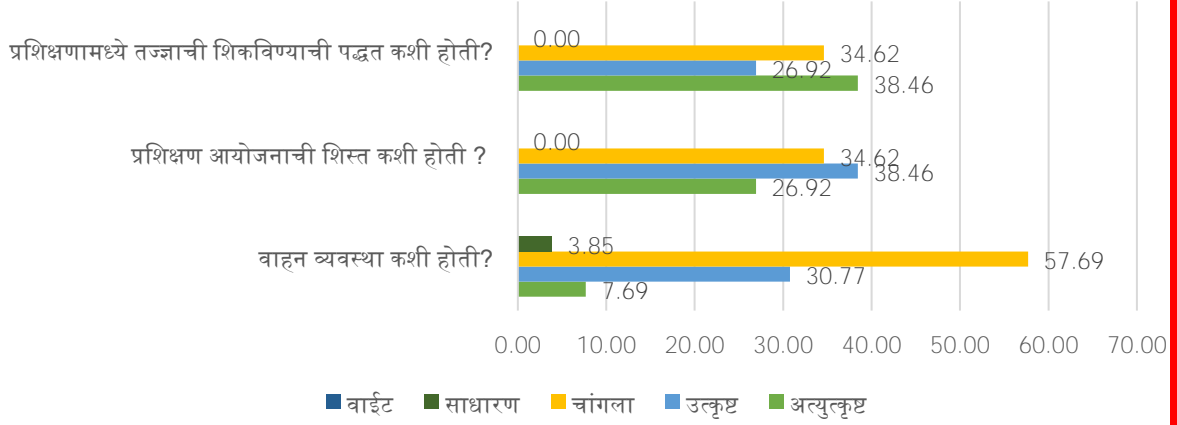
प्रशिक्षण वर्ग व आसन व्यवस्था कशी होती?

■ अत्युत्कृष्ट ■ उत्कृष्ट ■ चांगला ■ साधारण ■ वाईट

प्रशिक्षण पुस्तिका कशी आहे?

प्रशिक्षणात चहा, नाश्ता व जेवणाची व्यवस्था कशी होती?

१५. प्रशिक्षणात घेण्यात आलेले विषय आपणास समजले काय ?	१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसस्तीचे 'होय' असे उत्तर
१६. आपल्या प्रश्नांची तज्ज्ञाकडून निराकरण झाले काय ?	१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसस्तीचे 'होय' असे उत्तर
१७. प्रशिक्षणाबाबत आपण पूर्ण समाधानी आहात काय ?	१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसस्तीचे 'होय' असे उत्तर
१८. प्रशिक्षणात प्राप्त ज्ञान व कौशल्य यांचा प्रसार करू शकाल काय?	१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसस्तीचे 'होय' असे उत्तर
१९. अशा प्रशिक्षणात संधी मिळाल्यास तुम्ही पुन्हा सहभागी व्हाल काय?	१०० टक्के प्रशिक्षणार्थी पशुसस्तीचे 'होय' असे उत्तर

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०५
प्रशिक्षणार्थी: लातूर आणि धाराशिव जिल्हा

दि. २२/०७/२०२४ ते ३१/०७/२०२४

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक	
२	डॉ. शरद आन्हाड	प्रशिक्षण समन्वयक	
३	डॉ. मत्स्यगंधा पाटील	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. राम कुलकर्णी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	डॉ. मंगेश वैद्य	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
६	डॉ. लक्ष्मीकांत कोकाटे	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
७	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गाधकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०१ (मॉड्युल २)
प्रशिक्षणार्थी: लातूर जिल्हा

कालावधी : दि. २३/१२/२०२४ ते २७/१२/२०२४

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०१ (मॉड्युल २)
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. २३/१२/२०२४ ते २७/१२/२०२४
- पशुसखीचा जिल्हा : लातूर
- पशुसखीची संख्या : २६
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क्र.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	शुभांगी बळी सरवडे	गातेगाव ता. लातूर	७३९७९१४४८७	१० वी	एससी	होय, ४
२	जैतुनबी हजरत शेख	कुमठा ता. अहमदपुर	७७१७३२९७३७	१० वी	खुला	नाही
३	महानंदा जनार्दन दामगुंडे	मोरेवाडी पो. शिरूर ता. अहमदपुर	७९७२७२७०१७	१० वी	इमाव	होय, १२
४	पद्मिनी देविदास हजारे	किल्लारी ता. औसा	७०७७८७८०९१	७ वी	खुला	नाही
५	मंगल जालिंदर कलढोने	गांजूर ता. लातूर	८७६६९८९९८६	१० वी	इमाव	होय, ५
६	अश्विनी टिकक मरुके	मुरुड अकोला ता. लातूर	८७८८३८९११३	१२ वी	एससी	नाही
७	माया धृतेश गायकवाड	करकट्टा ता. लातूर	८२०८७१६७६३	बिए	एससी	नाही
८	सुलूबाई पांडुरंग कालगिरे	हंगरगा ता. अहमदपुर	९३०९८७१६८१	७ वी	एससी	होय, ६
९	रत्नमाला सतीश देडे	गोंदेगाव ता. लातूर	८३९००४४२२८	१० वी	एससी	होय, ४
१०	नजीमा खय्युम पठाण	जवळा बु. ता. लातूर	७०७८२३०६७४	७ वी	खुला	नाही
११	अनिता विकास हाके	हारवाडी ता. रेणापूर	८७८८०९६१३१	१० वी	एनटी सी	होय, २
१२	मीरा संजय भोकरे	भेटा ता. औसा	९३७१४३३९४७	१० वी	खुला	होय, २
१३	मनीषा नामदेव साठे	तामजना, ता. औसा	९६७३६७६०३३	७ वी	खुला	नाही

१४	सुंदर तानाजी पात्रे	येळवट ता. औसा	९७११८१९८०३	१२ वी	एससी	नाही
१५	रुविमणी तुकाराम बैकरे	उमरगा रेतू ता. जळकोट	९२२६३६७५५९	१० वी	एनटी सी	होय, २
१६	माया मनोज सूर्यवंशी	पाखरसांगवी, ता. लातूर	८६०५०६६८९६	१० वी	खुला	नाही
१७	संगीता रमेश सावंत	दर्जीबोरगाव ता. रेणापूर	७५५९२१७३४०	७ वी	एससी	होय, ७
१८	सुलताना शफिक शेख	कोळगाव ता. रेणापूर	८९९९६६७२३२	९ वी	खुला	नाही
१९	मंजुषा वैजनाथ बोयने	उमरगा ता. लातूर	९१३०९७४६२०	७ वी	इमाव	होय, ४
२०	मुक्ताबाई परमेश्वर कांबळे	ऊटी (बु.) ता. औसा	८०५५५८४३९३	१२ वी	एससी	होय, २
२१	छाया दत्त खरात	लखनगांव ता. औसा	९९२२६५४७२७	बिए	एससी	होय, ५
२२	स्वाती विशाल लोढे	हणमंतवाडी ता. लातूर	८८३०७४८६४६	१० वी	खुला	नाही
२३	गोकर्णा संतोष देशमुख	कातपूर ता. लातूर	८३२९२७२१७०	१० वी	खुला	नाही
२४	शिवनंदा कनिकनाथ कासारकर	वरवंटी बसवंतपूर ता. लातूर	७०२०३२७५२५	१० वी	इमाव	नाही
२५	शमा मुस्तफा शेख	टाकली ता. लातूर	९६७३८६०२३६	१० वी	खुला	नाही
२६	यहू पंढरी चापटे	हाडोळती ता. अहमदपुर	९९२१९१३३९०	बिए	खुला	नाही

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांचे शुभहस्ते मोडयूल २ अंतर्गत पहिल्या प्रशिक्षणाचे उद्घाटन सरस्वती पूजन आणि दीप प्रज्वलन करून झाले. मान्यवरांच्या हस्ते प्रशिक्षण पुस्तिकेचे विमोचन झाले. शेळीपालनाशी निगडीत बचत गटाच्या महिलांना आर्थिक दृष्ट्या स्वावलंबी आणि सामाजिक स्तर उंचावण्यासाठी महाविद्यालयामार्फत देण्यात येत असलेल्या प्रशिक्षणातून पशुसखीची क्षेत्रिय भूमिका अधिक धारदार होईल असे अध्यक्षीय भाषणात उद्घाटन प्रसंगी महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांनी आपले मत प्रकट केले. प्रशिक्षणाच्या उद्घाटन प्रसंगी माविम लातूरचे सहाय्यक जिल्हा समन्वय अधिकारी श्री. दीपक टेकाळे, प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे आणि श्री. हितन कुन्हे, माविम प्रकल्प सल्लागार, लातूर हे उपस्थित होते. डॉ. गायकवाड आपल्या मार्गदर्शनात पुढे म्हणाले की, पशुसंगोपनात महत्वाची भूमिका बजावित असून सुद्धा ग्रामीण महिला विस्तार उपक्रमापासून आणि त्यातून मिळणाऱ्या वैज्ञानिक माहिती, तंत्रज्ञान आणि कौशल्यापासून उपेक्षित राहतात. त्यांना प्रशिक्षित केले तर नवतंत्राचा प्रसार आणि गोठ्यातील नवतंत्राचा उपयोग वाढेल. नवतंत्राचा उपयोग केल्यास उत्पादकता आणि उत्पादन वृद्धिंगत होईल. माविम पुरस्कृत प्रकल्पाच्या माध्यमातून महिला सक्षमीकरणाच्या चळवळीत आमच्या महाविद्यालयाला

या निमित्त कार्य करण्याची सुवर्ण संधी मिळाली आहे, त्याचा आयोजन समितीने आणि पशुसखीने परिपूर्ण उपयोग करून घ्यावा असे आवाहन केले. वर्ष २०२३-२४ आणि २०२४-२५ मध्ये लातूर, बीड, नांदेड आणि धाराशिव जिल्ह्यातील एकूण १४५ पशुसखीना प्रथम टप्प्यात प्रशिक्षण पूर्ण केले होते. त्यापैकी दि. २३ ते २५ डिसेंबर दरम्यान आयोजित या निवासी पहिल्या पाच दिवसीय प्रशिक्षणात लातूर जिल्ह्याच्या विविध तालुक्यातून माविमतर्फे निवडलेल्या २६ पशुसखी महिला सहभागी झालेल्या आहेत. प्रकल्प सहसमन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे यांनी प्रास्ताविकात प्रशिक्षणाची रूपरेषा मांडली. सूत्रसंचालन डॉ. राम कुलकर्णी यांनी तर आभार प्रदर्शन डॉ. मत्स्यगंधा पाटील यांनी केले. प्रशिक्षणाच्या आयोजनासाठी प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आव्हाड, तर प्रशिक्षण-सहसमन्वयक म्हणून डॉ. मत्स्यगंधा पाटील, डॉ. राहुल सूर्यवंशी, तसेच आयोजन समिती समवेत पदव्युत्तर विद्यार्थी डॉ. संकेत नरवाडे, डॉ. अस्यन पाटील, डॉ. वेदान्त पांडे, डॉ. सुहासिनी हजारे, डॉ. विनोद जाधव, डॉ. साहिल सर्यद, डॉ. ओम होळकर, डॉ. वेंकटेश चव्हाण यांनी अथक मेहनत घेतली. प्रसंगी महाविद्यालयातील प्राध्यापकवृंद, कर्मचारी आणि विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

मोडयूल २ अंतर्गत पहिल्या प्रशिक्षणाच्या सांगता समारोप प्रसंगी अध्यक्ष म्हणून महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता प्रा. डॉ. नंदकुमार गायकवाड हे होते. तर प्रमुख अतिथि म्हणून आभासी पद्धतीने महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठाचे विस्तार शिक्षण संचालक तथा प्रकल्प प्रमुख प्रा. डॉ. अनिल भिकाणे आणि प्रकल्प समन्वयक डॉ. धनंजय देशमुख हे होते. माविम लातूर तर्फे सहाय्यक जिल्हा समन्वय अधिकारी श्री. दीपक टेकाळे हे उपस्थित होते. नवतंत्राच्या यशस्वी प्रयोगाचे समाजात वेगाने अनुकरण होत असते. त्यामुळे प्रशिक्षित पशुसखींनी प्रशिक्षणाच्या माध्यमातून आत्मसात केलेले ज्ञान आणि कौशल्य स्वतःच्या गोठ्यात प्रथम उपयोगात आणावे. पशुवैद्यकीय क्षेत्रात उपलब्ध संशोधन आणि पशुपालकांच्या गोठ्यातील या संशोधन आधारित ज्ञानाचा प्रत्यक्ष उपयोग यात फार मोठी दरी आहे. त्यामुळे अशा ज्ञानाचा उपयोग स्वतः पशुसखीने आपल्या गोठ्यात करावा आणि इतरांना प्रेरित करावे असे आवाहन महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता प्रा. डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांनी प्रशिक्षणाच्या सांगता समारोप प्रसंगी अध्यक्षीय स्थानावरून बोलतांना पशुसखींना आवाहन केले. समारोप प्रसंगी आभासी पद्धतीने पशुसखींना संबोधित करतांना महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठाचे विस्तार शिक्षण संचालक तथा प्रकल्प प्रमुख प्रा. डॉ. अनिल भिकाणे म्हणाले की, पशुसखींमध्ये उद्यमिता रूजली पाहिजे. शेळीपासून मिळणाऱ्या दुधाचे मूल्यवर्धन करून त्यापासून चीज, पनीर इत्यादि पदार्थ बनवावे. लेंडीखत, गांडूळखत निर्मिती करावी. मूल्यवर्धनातून अधिक अर्थप्राप्ती शेळीपालकांना होऊ शकते. त्याकरिता पारंपरिक दृष्टिकोण बदलून शेळीपालनाकडे उद्योजकतेच्या दृष्टीने केल्यास पशुसखींना शेळीपालनातून एक शाश्वत उत्पन्नाचा मार्ग मिळू शकतो असा विश्वास प्रकट केला. प्रसंगी पशुसखींकडून प्रशिक्षणाबाबत आढावा घेतला. समारोप प्रसंगी मंचावर माविम लातूरचे सहाय्यक जिल्हा समन्वय अधिकारी श्री. दीपक टेकाळे आणि प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे हे उपस्थित होते. आभासी पद्धतीने डॉ. धनंजय देशमुख, प्रकल्प समन्वयक यांनी तसेच श्री. दीपक टेकाळे यांनी पशुसखींना मार्गदर्शन केले.

दि. २३ ते २७ डिसेंबर दरम्यान आयोजित या निवासी पहिल्या पाच दिवसीय प्रशिक्षणात लातूर जिल्ह्याच्या २६ पशुसखी महिलांनी सहभाग घेतला. प्रकल्प सहसमन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे यांनी प्रास्ताविक केले. प्रशिक्षण यशस्वीपणे पूर्ण करणाऱ्या पशुसखींना मान्यतरांच्या शुभहस्ते प्रमाणपत्र वितरित करण्यात आले. मंगल कलढोणे, अश्विनी मस्के, रत्नमाला देडे, मुक्ता कांबळे, रुविमणी बैकरे, सुलताना शेख, आणि माया गायकवाड या पशुसखींनी प्रशिक्षणबाबत आपला अभिप्राय व्यक्त केला. सूत्रसंचालन डॉ. राम कुलकर्णी, प्रशिक्षण सह-समन्वयक यांनी तर आभार प्रदर्शन डॉ. मत्स्यगंधा पाटील, प्रशिक्षण सह-समन्वयक यांनी केले. प्रशिक्षणाच्या आयोजनासाठी प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आन्हाड, डॉ. राहुल सूर्यवंशी तसेच आयोजन समिती सदस्य समवेत पदव्युत्तर विद्यार्थी डॉ. संकेत नरवाडे, डॉ. अयान पाटील, डॉ. वेदान्त पांडे, डॉ. सुहासिनी हजारे, आणि डॉ. विनोद जाधव यांनी अथक परिश्रम केले. प्रसंगी महाविद्यालयातील प्राध्यापकवृंद, कर्मचारी आणि विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

९. प्रशिक्षणाचा अहवाल

मोड्युल दोन अंतर्गत पहिल्या प्रशिक्षणामध्ये एकुण आठ बौद्धिक आणि बारा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेत. त्यात प्रामुख्याने विस्तार कार्याचा आराखडा तयार करणे, संवाद कौशल्य, प्रमुख संचारकाची निवड, तंत्रज्ञान स्वीकार करणाऱ्यांचे वर्गीकरण, समुहाची कार्यपद्धती, रोगी शेळी ओळखणे, प्रथमोपचार, खच्चीकरणाचे महत्व, शेळीपालनातील रोजगार व उद्योजकतेच्या संधी, आदर्श उद्योजक कसा असावा?, शेळ्यातील व करडातील मरतूक व उपाय, गांडूळ खत व कंपोस्ट खत तयार करणे, ईदसाठी बकरी संगोपन, शेळीपालनातील आदर्श परिचालन प्रणाली, कळपातील शेळ्या एकाच वेळी माजावर आणणे व शेळ्यांमधील कृत्रिम रेतन, मुसघास तयार करणे, शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती, रोगनिदानात प्रयोगशाळेचे महत्व व रोगनिदानासाठी नमुने गोळा करणे, शेळी व शेळीपासून मिळणारी विविध उत्पादने व त्यांची विक्री व्यवस्था आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश होता. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षण पश्चात पशुसखींचे शेळीपालन विषयक ज्ञान अवलोकन त्याबाबत तयार करण्यात आलेल्या प्रश्नावलीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षण पश्चात पशुसखींचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. भोजन व्यवस्था महाविद्यालयीन उपहारगृह येथे तर निवास व्यवस्था राजमाता मुर्तीचे वसतिगृह येथे करण्यात आली होती.

१०. उपस्थित महिलांचे हजेरीपत्रक

Module 2
Training 1

महाराष्ट्र शासन, कृषि विभाग, अन्न, पशुसखी व शेतकरी कल्याण विभाग, लातूर, दि. २३/१२/२०२४

Attendance Register (MAVIM PROJECT- COVAS, Udgr)

Sl. No.	Name of Participant	Date 23/12/2024		Date 24/12/2024		Date 25/12/2024		Date 26/12/2024		Date 27/12/2024	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
4.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
15.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
16.	सुखीनी शिवाजी खोरे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present

23-12-2024 to 27-12-2024 महाराष्ट्रतील शेती व पशुवैद्यकीय क्षेत्राचा विकास करणे हे महिला शेतकरी यांच्या शक्तीला प्रोत्साहित करणे हे महाराष्ट्र शासनाचे उद्देश्य आहे. Page | 22

Sr. No.	Name of Pashusakhi	Date 23/12/24 (1 st day)		Date 24/12/24 (2 nd day)		Date 25/12/24 (3 rd day)		Date 26/12/24 (4 th day)		Date 27/12/24 (5 th day)	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन	सविता शेजा आवेन
18	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा	भुलताना काकीक शेजा
19	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे	मेषुषा वैजनाथ वोरणे
20	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे	अम्बिका परमेश्वर कुचडे
21	छाना हाड भराव	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M	Kamble M
22	खानत कॅमल देवपुत्र	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat	Khanat
23	शोभा निहाल सहे	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha	Shobha
24	शिवरंदा कनिनाथ कासारकर	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande	Shivrande
25	पामा सुरनाथ शेजा	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama	Pama
26	राहु फेरा चापट	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate	Chavate
27											
28											
29											
30											
31											
32											

Project Co-ordinator
COVAS, Latur
प्रकल्प सहायक-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

Training Coordinator
COVAS, Latur
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.न., उदगीर

११. प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी श्री दीपक टेकाळे, सहायक जिल्हा शमनवय अधिकाारी, माविम लातूर मार्गदर्शन करतांना

प्रकल्प सहसमन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे उद्घाटन प्रसंगी प्रारंभिक करतांना

प्रशिक्षण सहसमन्वयक डॉ. आर. सी. कुलकर्णी उद्घाटन प्रसंगी शुरुवात करतांना

माध्यमवर्गाच्या हस्ते प्रशिक्षण पुस्तिकांचे विमोचन

मान्यवरांच्या हस्ते पशुसंखीना प्रशिक्षण किट वितरण

प्रशिक्षण किट

बौद्धिक सत्र

डॉ. व्ही. एन. खंडाईत - विस्तार कार्याचा आराखडा तयार करणे, शंवाद कौशल्य

डॉ. व्ही. एन. खंडाईत- शेळीपालनातील रोजगार व उद्योजकतेच्या शंधी, आदर्श उद्योजक कसा झरावा?

डॉ.पी. एस. मसारे - शेळ्यातील व कश्टांची मरतुक व उपाय

डॉ. जी आर चव्हा - ईदराठी करा शेळी शंगोपन

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळीपालनातील आदर्श पश्यालन प्रणाली

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती

डॉ. एश. जी. चव्हाण - रोगनिदानात प्रयोगशाळेचे महत्व व रोगनिदानासाठी नमुने गोळा करणे

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळी व शेळी पासून मिळणारी विविध उत्पादने व त्यांची विक्री व्यवस्था

प्रात्यक्षिके

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रशिक्षणापूर्वीचे मुल्यमापन करतांना

डॉ. एन. व्ही. खोडे - मागील प्रशिक्षणाचा मागोवा घेतांना

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रमुख शंभारकाची निवड, तंत्रज्ञान स्विकार करणा-यांचे वर्गीकरण, शमुहाची कार्यपद्धती

डॉ. झार. के. जाधव - शेळी शेळी झोळखणे, प्रथमोपचार, स्वचयीकरणाचे महत्व

डॉ. एन. एस. कोकाटे - गांडूळ खत व कंपोस्ट खत तयार करणे

डॉ. झार. के. जाधव - शेळी शेळी झोळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. ए. जी. पाटील- कळपातील शेळ्या एकाच वेळी माजावर श्रापणे व शेळ्यांमधील कृत्रिम रेतन

डॉ. झार. के. जाधव - रोगी शेळी झोळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती

डॉ. झार. के. जाधव - रोगी शेळी झोळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रशिक्षणानंतरचे मुल्यामापन

प्रशिक्षणाचा समारोप

दमरोप प्रसंगी डॉ. ए. यु. भिकावे, टांचालक विरता शिवाजी तथा प्रकल्प प्रमुख मपमविदि, नागपूर पशुसंखीना दूरस्थ प्रणालीद्वारे संबोधित करतांना

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

रामारोप प्रशंगी श्री. दीपक टेकाळे, सहायक जिल्हा सभ्य व्य
अधिकारी माविम लातूर मार्गदर्शन करतांना

रामारोप प्रशंगी डॉ. नरेन्द्र खोडे, प्रकल्प सहसभ्यक प्रास्ताविक
करतांना

मान्यवर्गच्या हस्ते प्रमाणपत्र वितरण

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

माया मनोज सूर्यवंशी

सुलताना शफिक शेख

अश्विनी मरके

मंगल कलढोणे

रुविमणी बैकरे

मुक्ता कांबळे

पशुसखीनी शाश्वत उत्पन्नासाठी मूल्यवर्धनाकडे वळावे - प्रा. डा. अनिल भिकाणे

अनिल भिकाणे यांनी
पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करणे हे प्रा. डा. अनिल भिकाणे यांचे उद्देश्य आहे. त्यांनी पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे. त्यांनी पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे.

पुण्य नगरी

शाश्वत उत्पन्नासाठी पशुसखीनी मूल्यवर्धनाकडे वळावे : डॉ. भिकाणे
पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे. त्यांनी पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे.

चालू वार्ता

पशुसखीनी शाश्वत उत्पन्नासाठी मूल्यवर्धनाकडे वळावे - प्रा. डॉ. अनिल भिकाणे
पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे. त्यांनी पशुसखीच्या क्षेत्रात अनेक कार्यवाह्या केल्या आहेत. त्यांच्या मार्गदर्शनाखाली अनेक पशुसखीचे उद्योगिकेला प्रोत्साहित करण्यात आले आहे.

समूह छायाचित्र

१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

अ. क्र.	पशूसखीचे नाव	बरोबर उत्तरे (%)	चुकीचे उत्तरे (%)
१	शुभांगी बली सरवडे	८४.००	१६.००
२	जैतूनबी हजरत शेख	७६.००	२४.००
३	महानंदा जनार्धन दामगुंडे	७६.००	४४.००
४	पद्मिन देविदास हजारे	७२.००	४८.००
५	मंगल जातिंदर कलढोने	७८.००	२४.००
६	अश्विनी टिळक मरके	६४.००	३६.००
७	माया धृतेश गायकवाड	४८.००	७२.००
८	सुलबाई पांडुरंग काळगिरे	६८.००	३२.००
९	रत्नमाला सतीश देडे	६४.००	३६.००
१०	नजीमा खय्युम पठाण	८४.००	१६.००
११	अनिता विकास हाके	९६.००	०४.००
१२	मीरा संजय भोकरे	६४.००	३६.००

१३	मनीषा नामदेव साठे	७२.००	२८.००
१४	सुंदर तानाजी पात्रे	८०.००	२०.००
१५	रुक्मिणी तुकाराम बैकरे	८४.००	१६.००
१६	माया मनोज सूर्यवंशी	६८.००	३२.००
१७	संगीता रमेश सावंत	८०.००	२०.००
१८	सुलताना शफिक शेख	७२.००	२८.००
१९	मंजुषा वैजनाथ बोयने	७६.००	२४.००
२०	मुक्ताबाई परमेश्वर कांबळे	८४.००	१६.००
२१	छाया दत्त खरात	६४.००	३६.००
२२	स्वाती विशाल लोढे	८४.००	१६.००
२३	गोकर्णा संतोष देशमुख	८०.००	२०.००
२४	शिवनंदा कनिकनाथ कासारकर	८०.००	२०.००
२५	शमा मुस्तफा शेख	६८.००	३२.००
२६	राहु पंढरी चापटे	७६.००	२४.००

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०१ (मॉड्युल २)
प्रशिक्षणार्थी: लातूर जिल्हा

दि. २३/१२/२०२४ ते २७/१२/२०२४

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक	
२	डॉ. शरद आन्हाड	प्रशिक्षण समन्वयक	
३	डॉ. मत्स्यगंधा पाटील	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. राम कुलकर्णी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	डॉ. राहुल सुर्यवंशी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
६	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गाथकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

सहयोजित प्रकल्पांतर्गत पशुसखी प्रशिक्षणाचा

अहवाल

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०२ (मॉड्युल २)
प्रशिक्षणार्थी: धाराशिव जिल्हा

कालावधी : दि.०६/०९/२०२५ ते १०/०९/२०२५

आयोजक

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर

आणि

महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

सहयोजित प्रकल्प

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

प्रशिक्षणाचा अहवाल

- महाविद्यालयाचे नांव : पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर
- प्रशिक्षण कमांक : ०२ (मॉड्युल २)
- प्रशिक्षणाचा कालावधी : दि. ०६/०१/२०२१ ते १०/०१/२०२१
- पशुसखीचा जिल्हा : धाराशिव
- पशुसखीची संख्या : १७
- तपशील सलग्न परिशिष्ट १

अ. क्र.	पशुसखीचे नांव	पत्ता	भ्रमणध्वनी	शिक्षण	प्रवर्ग	शेळी पालक (होय/नाही), असल्यास किती
१	रंजना शंकर सुतार	खानापूर, ता. धाराशिव	९३७९४३०१८७	१० वी	इमाव	नाही
२	सीमा संतोष पिंगळे	कात्री, ता. तुळजापूर	९१६८६४६०७९	१० वी	एससी	नाही
३	सारिका दत्तात्रय कापसे	कात्री, ता. तुळजापूर	९७२७००१६६१	९ वी	खुला	होय, ४
४	स्वाती रविकांत लाकाळ	मेडसिंगा, ता. धाराशिव	९३७९६८८७४६	९ वी	खुला	नाही
५	सुनिता ज्ञानदेव आवटे	ढोकी, ता. धाराशिव	९३२२४६८७७८	९ वी	एससी	नाही
६	सावित्रा मल्हारी वाघमारे	वरवंटी, ता. धाराशिव	८४७९०४२९७०	१० वी	एससी	होय, ४
७	शितल शिवाजी आवाड	गोविंदपूर, ता. कळंब	९३७६७७०८७७	बिए	एससी	नाही
८	अनिता जुंबर पिंपळकर	वाठवडा, ता. कळंब	८८४७७८०२४९	७ वी	एससी	होय, ६
९	आश्विनी दत्तात्रय लोखंडे	नायगाव, ता. वाशी	९३७३९३७२४६	५ वी	एससी	नाही
१०	चैत्राली सचिन गुरव	आलुर, ता. उमरगा	९४०७१४७२८१	१० वी	इमाव	नाही
११	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	कंटेकुर, ता. उमरगा	९३०९९२१७३०	१० वी	खुला	नाही
१२	विध्या प्रल्हाद वाघमारे	देवधानोरा, ता. कळंब	७०७७०६७६९७	९ वी	एससी	नाही
१३	वनमाला प्रभाकर जगताप	रोसा, ता. परांडा	९७७९९००८२८	१० वी	खुला	नाही

१४	शबाना सलाउद्दीन खल्ती	जवळा नि., ता. परांडा	९६८९२६५१३८	१२ वी	खुला	नाही
१५	शोभा शशिकांत सुतार	कौडगाव, ता. धाराशिव	९६५७५४१३७४	१० वी	इमाव	होय, ३
१६	विजया सुधाकर ठोंगे	हिंगणगाव (बु.) ता. परांडा	९६८९०३७३२६	४ थी	खुला	होय, ९
१७	सविता ज्ञानेश्वर मैदाड	बाभळगाव, ता. कळंब	७६२०८०३०८९	९ थ	एनटी	होय, ३

७. प्रशिक्षणाचे उद्घाटन

धाराशिव जिल्ह्यातील पशुसखीसाठी उदगीर पशुवैद्यक महाविद्यालयात माविम पुरस्कृत दुसऱ्या प्रशिक्षणाचे उद्घाटन दि. ०६ जानेवारी २०२५ रोजी झाले. संपादन केलेले ज्ञान आणि ज्ञानाचा वापर करून घडविलेली उद्यमशीलता हेच पशुसखी प्रशिक्षणाच्या यशस्वितेचे मानक ठरावे असे महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांनी धाराशिव जिल्ह्यातील १७ पशुसखीसाठी उदगीर पशुवैद्यक महाविद्यालयात आयोजित माविम पुरस्कृत दुसऱ्या प्रशिक्षणाच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रतिपादन केले. उद्घाटन प्रसंगी मंचावर प्रमुख अतिथि म्हणून माविम धाराशिवच्या जिल्हा समन्वय अधिकारी सौ. शोभा कुलकर्णी, तसेच प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे, प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आन्हाड, लेखा अधिकारी तथा प्रशिक्षण सहायक प्रकाश मगर हे उपस्थित होते. डॉ. गायकवाड अध्यक्षीय भाषणात पुढे म्हणाले की, पशुपालन क्षेत्रात रोजगारनिर्मिती साठी कौशल्य आत्मसात करण्याची गरज आहे. ज्ञान आणि कौशल्याचा वापर करून शेळीपालन अधिक फायद्याचे करून पशुसखीनी स्वतःचे आणि मार्गदर्शनातून इतर शेळीपालकांचे आर्थिक उत्पन्न वाढवावे असे आवाहन केले. अधिकाधिक ज्ञानार्जनासाठी पशुसखीनी प्रशिक्षणाचा पुरेपूर उपयोग करून घ्यावा असे आवाहन सौ. शोभा कुलकर्णी यांनी केले. प्रकल्प सहसमन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे यांनी प्रास्ताविकात प्रशिक्षणाची रूपरेषा मांडली. प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आन्हाड यांनी सूत्रसंचालन केले. प्रशिक्षण पुस्तिकेचे आणि प्रशिक्षण साहित्याचे वितरण मान्यवरांच्या हस्ते झाले. प्रशिक्षणाच्या आयोजनासाठी आयोजन समिती समवेत पदव्युत्तर विद्यार्थी डॉ. अयान पाटील, डॉ. वेदान्त पांडे, आणि डॉ. सुहासिनी हजारो यांनी अथक मेहनत घेतली. प्रसंगी कर्मचारीवृंद आणि विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. डॉ. संकेत नरवाडे यांनी आभार प्रकट केले.

८. प्रशिक्षणाचा समारोप

मोडयूल २ अंतर्गत धाराशिव जिल्ह्यातील पशुसखी करीता पाच दिवसीय निवासी प्रशिक्षणाच्या दि. ०६ ते १० जानेवारी २०२५ दरम्यान आयोजित प्रशिक्षणाच्या समारोप प्रसंगी अध्यक्षस्थानी पशुवैद्यक महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता प्रा. डॉ. नंदकुमार गायकवाड हे उपस्थित होते. याप्रसंगी मंचावर प्रमुख अतिथि म्हणून नसिरूल इस्लाम, मूल्य-साखळी सल्लागार माविम मुंबई, उत्कर्ष भोळे, विभागीय व्यावसायिक सल्लागार लातूर, सौ. शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, धाराशिव, मन्सूर पटेल, जिल्हा समन्वय अधिकारी लातूर, प्रकल्प सह-समन्वयक डॉ. नरेंद्र खोडे आणि प्रशिक्षण समन्वयक डॉ. शरद आन्हाड हे उपस्थित होते. डॉ. धनंजय देशमुख, प्रकल्प समन्वयक हे आभासी पद्धतीने उपस्थित होते.

प्रशिक्षणातून शेळीपालनाचे विविध तंत्रज्ञान पशुसर्वांनी आत्मसात केलेले आहेत. प्राप्त माहिती व नवतंत्राचा गोठ्यात प्रत्यक्ष प्रयोग पशुसर्वांनी करून संशोधक दृष्टीने त्याची चिकित्सा करावी असे अध्यक्षीय समारोपात पशुवैद्यक महाविद्यालयाचे सहयोगी अधिष्ठाता प्रा. डॉ. नंदकुमार गायकवाड यांनी प्रतिपादित केले. डॉ. गायकवाड पुढे म्हणाले की, खनिज मिश्रण, समतोल आहार, जंताचे औषध अशा विविध तंत्राचा शेळ्या-करडांत उपयोग करून त्यामुळे आरोग्य, वजन, उत्पादन आणि प्रजोत्पादनात झालेले बदल चौकसपणे तपासावे. त्याकरिता पशुसर्वांनी शेळीपालनात प्रयोगशील होणे आवश्यक आहे. त्यामुळे नवतंत्राबाबत असलेली साशंकता कमी होईल आणि अवलंब वाढेल. प्रशिक्षण श्रृंखलेतील हे दुसरे प्रशिक्षण दि. ०६ ते १० जानेवारी २०२५ दरम्यान आयोजित करण्यात आले होते. धाराशिव जिल्ह्यातील १७ पशुसर्वा महिलांनी यात हिरीरीने सहभाग घेतला. डॉ. नरेंद्र खोडे यांनी प्रास्ताविकात आयोजित प्रशिक्षणाचा एकंदरीत आढावा प्रस्तुत केला. डॉ. शरद आव्हाड यांनी सूत्रसंचालन केले. शेळीपालनाला मुल्यवर्धनाची जोड दिल्यास अधिक अर्थप्राप्ती होईल आणि उपजिविकेचा एक शाश्वत मार्ग मिळेल असा विश्वास नसिरूल इस्लाम यांनी प्रकट केला. उत्कर्ष भोळे, विभागीय सल्लागार, डॉ. धनंजय देशमुख, प्रकल्प समन्वयक तसेच सौ. शोभा कुलकर्णी यांनी समयोचित मार्गदर्शन केलीत. मान्यवरांच्या हस्ते प्रशिक्षण यशस्वीरित्या पूर्ण करणाऱ्या पशुसर्वांना प्रमाणपत्र वितरित करण्यात आले. शोभा सुतार, वनमाला जगताप, विजया ठोंगे, अनिता पिंपळकर आणि शीतल आव्हाड या पशुसर्वांनी अभिप्राय व्यक्त केले. डॉ. अर्यान पाटील यांनी आभार प्रकट केले. डॉ. संकेत नरवाडे, डॉ. सुहासिनी हजारे आणि डॉ. वेदान्त पांडे यांनी प्रशिक्षणाच्या यशस्वीतेसाठी अथक परिश्रम घेतले. प्रसंगी डॉ मर्यादा पाटील, डॉ राम कुलकर्णी, आणि प्रकाश मगर यांचे समवेत महाविद्यालयातील कर्मचारी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते.

१. प्रशिक्षणाचा अहवाल

मोड्युल दोन अंतर्गत दुसऱ्या प्रशिक्षणामध्ये एकुण आठ बौद्धिक आणि बारा प्रात्यक्षिके झालीत. विद्यापीठस्तरावर ठरलेल्या वेळापत्रकानुसार सर्व तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन झालेले. त्यात प्रामुख्याने विस्तार कार्याचा आराखडा तयार करणे, संवाद कौशल्य, प्रमुख संचारकाची निवड, तंत्रज्ञान स्वीकार करणाऱ्यांचे वर्गीकरण, समुहाची कार्यपद्धती, रोगी शेळी ओळखणे, प्रथमोपचार, खट्टीकरणाचे महत्व, शेळीपालनातील रोजगार व उद्योजकतेच्या संधी, आदर्श उद्योजक कसा असावा?, शेळ्यातील व करडातील मरतूक व उपाय, गांडूळ खत व कंपोस्ट खत तयार करणे, ईदसाठी बकरी संगोपन, शेळीपालनातील आदर्श परिचालन प्रणाली, कळपातील शेळ्या एकाच वेळी माजावर आणणे व शेळ्यांमधील कृत्रिम रेतन, मुरघास तयार करणे, शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती, रोगनिदानात प्रयोगशाळेचे महत्व व रोगनिदानासाठी नमुने गोळा करणे, शेळी व शेळीपासून मिळणारी विविध उत्पादने व त्यांची विक्री व्यवस्था आदी व्याख्याने आणि प्रात्यक्षिकांचा समावेश होता. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षण पश्चात पशुसर्वांचे शेळीपालन विषयक ज्ञान अवलोकन त्याबाबत तयार करण्यात आलेल्या प्रश्नावलीद्वारे घेण्यात आले. प्रशिक्षण पश्चात पशुसर्वांचे प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय नोंदवून घेतले. भोजन व्यवस्था महाविद्यालयीन उपहारगृह येथे तर निवास व्यवस्था राजमाता मुर्तीचे वसतिगृह येथे करण्यात आली होती.

90. उपस्थित महिलांचे हजेरीपत्रक

Module 2 Training 2

महाराष्ट्रातील शेती व कुकुटुंबपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या उपसमीक्षकांसाठी पधुनकी व प्रतिभेक महिलांचा समता विकास Page | 23

Training duration 06/10/2023 to 10/10/2023

Attendance Register (MAVIM PROJECT-COVAS, Udgir)

Sl. No.	Name of Pashusakhi	Date 06/10/23		Date 07/10/23		Date 08/10/23		Date 09/10/23		Date 10/10/23	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
1.	उजना गंकर सुतार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
2.	वीमा जताप पिठळे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
3.	आरिका दत्तात्रय कापसे	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.	S.O.K.P.S.
4.	व्वाती शिवकांत नाकाव	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
5.	सुनिता आनंदेव आवटे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
6.	आवित्रा गल्हारी वाघमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
7.	जितल गिवाणी आवाडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
8.	अनिता अंबा पिठळेकर	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
9.	अश्विनी दत्तात्रय जोखंडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
10.	जैत्राली वागिन अग्रव	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
11.	नख्खी नदमाग जिडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
12.	विदया अल्हाद वाघमारे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
13.	ननमाला जमाकर जंगताप	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
14.	आवला जेलाडदुदीन उबल्ली	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
15.	जोशा शशिकांत सुतार	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
16.	विजया सुधाकर योगे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present

महाराष्ट्रातील शेती व कुकुटुंबपालन करणा-या महिला बचत गटाच्या उपसमीक्षकांसाठी पधुनकी व प्रतिभेक महिलांचा समता विकास Page | 24

Sl. No.	Name of Pashusakhi	Date 06/10/23		Date 07/10/23		Date 08/10/23		Date 09/10/23		Date 10/10/23	
		Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon	Morning	Afternoon
17.	आविता नानाखर जेबाडे	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present	Present
18.											
19.											
20.											
21.											
22.											
23.											
24.											
25.											
26.											
27.											
28.											
29.											
30.											
31.											
32.											

Project Co-coordinator COVAS, Udgir
प्रकल्प सह-समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.प., उदगीर

Training Coordinator COVAS, Udgir
प्रशिक्षण समन्वयक
माविम प्रकल्प, प.वै.प., उदगीर

99. प्रशिक्षणाची छायाचित्रे

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर मार्गदर्शन करतांना

उद्घाटन प्रसंगी सौ. शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम धाराशिव मार्गदर्शन करतांना

प्रकल्प सहसमन्वयक डॉ. एन. व्ही. खोडे उद्घाटन प्रसंगी प्रास्ताविक करतांना

उद्घाटन प्रसंगी डॉ. एन. झेड. गायकवाड, सहयोगी अधिष्ठाता, पवैम, उदगीर दिपप्रजलवन करतांना

प्रशिक्षण पुस्तिकेचे विमोचन करतांना मान्यवर

बौद्धिक सत्र

डॉ. व्ही. एन. खंडाईत - विस्तार कार्याचा आराखडा तयार करणे, संवाद कौशल्य

डॉ. एस. आर. आव्हाड - शेळीपालनातील रोजगार व उद्योजकतेच्या संधी, आदर्श उद्योजक कसा असावा?

डॉ. पी. एस. मसारे - शेळ्यातील व करडांची मरतुक व उपाय

डॉ. जी आर चन्ना - ईदसाठी करा शेळी संगोपन

डॉ. के. एन. पवनकर - शेळीपालनातील आदर्श परिचालन प्रणाली

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती

डॉ. एस. जी. चव्हाण - रोगनिदानात प्रयोगशाळेचे महत्व व रोगनिदानासाठी नमुने गोळा करणे

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळी व शेळी पासून मिळणारी विविध उत्पादने व त्यांची विक्री व्यवस्था

प्रात्यक्षिके

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रशिक्षणापूर्वीचे मुल्यमापन करताना

डॉ. एन. व्ही. खोडे - मागील प्रशिक्षणाचा मागोवा घेताना

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रमुख संचारकाची निवड, तंत्रज्ञान स्वीकार करणा-यांचे वर्गीकरण, समुहाची कार्यपद्धती

डॉ. आर. के. जाधव - रोगी शेळी ओळखणे, प्रथमोपचार, खच्चीकरणाचे महत्व

डॉ. एल. एस. कोकाटे - गाडूळ खत व कंपोस्ट खत तयार करणे

डॉ. आर. के. जाधव - रोगी शेळी ओळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. ए. डी. पाटील- कळपातील शेळ्या एकाच वेळी माजावर आणणे व शेळ्यांमधील कृत्रिम रेतन

डॉ. आर. के. जाधव - रोगी शेळी ओळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. पी. व्ही. पाटील - मुरघास तयार करणे

डॉ. मोहम्मद रजिउद्दीन - शेळीच्या दुधाचे पदार्थ निर्मिती

डॉ. आर. के. जाधव - रोगी शेळी ओळखणे व प्रथमोपचार

डॉ. एन. व्ही. खोडे - प्रशिक्षणानंतरचे मुल्यमापन

प्रशिक्षण किट

सहयोगी अधिष्ठाता डॉ. एन.झेड.गायकवाड समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. नसिरुल इस्लाम, मुल्य साखळी सल्लागार, माविम, मुंबई मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी सौ. शोभा कुलकर्णी, जिल्हा समन्वय अधिकारी, माविम धाराशिव मार्गदर्शन करतांना

समारोप प्रसंगी श्री. उत्कर्ष भोळे, विभागीय व्यावसायिक सल्लागार, माविम लातूर मार्गदर्शन करतांना

डॉ. शरद आव्हाड - समारोप प्रसंगी सूत्रसंचालन करतांना

डॉ. अयान पाटील - समारोपप्रसंगी आभार प्रदर्शन करतांना

मान्यवरांच्या हस्ते प्रमाणपत्र वितरण

प्रशिक्षणाबाबत अभिप्राय मांडतांना काही निवडक पशुसखी

विजया ठोंगे

अनिता पिंपळकर

शितल आव्हाड

वनमाला जगताप

शोभा सुतार

समुह छायाचित्र

१२. प्रशिक्षणाचे मुल्यांकन

अ) शेळीपालन विषयी पशुसखीचे ज्ञानार्जन

अ. क्र.	पशुसखीचे नाव	बरोबर उत्तरे (%)	चुकीचे उत्तरे (%)
१	रंजना शंकर सुतार	६४.००	३६.००
२	सीमा संतोष पिंजळे	६०.००	४०.००
३	सारिका दत्तात्रय कापसे	४८.००	५२.००
४	स्वाती रविकांत लाकाळ	६४.००	३६.००
५	सुनिता ज्ञानदेव आवटे	६८.००	३२.००
६	सावित्रा मल्हारी वाघमारे	८४.००	१६.००
७	शितल शिवाजी आवाड	९२.००	८.००
८	अनिता झुंबर पिंपळकर	३२.००	६८.००
९	आश्विनी दत्तात्रय लोखंडे	४०.००	६०.००
१०	चैत्राली सविन गुरव	९२.००	८.००
११	लक्ष्मी लक्ष्मण शिंदे	८४.००	१६.००
१२	विध्या प्रल्हाद वाघमारे	६४.००	३६.००
१३	वनमाला प्रभाकर जगताप	६०.००	४०.००
१४	शबाना सलाउद्दीन खल्ली	६४.००	३६.००
१५	शोभा शशिकांत सुतार	४०.००	६०.००
१६	विजया सुधाकर ठोंगे	४८.००	५२.००
१७	सविता ज्ञानेश्वर मैदाड	४०.००	६०.००

पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय, उदगीर

महाराष्ट्र पशु व मत्स्य विज्ञान विद्यापीठ, नागपूर
महिला आर्थिक विकास महामंडळ, मुंबई

‘महाराष्ट्रातील शेळी आणि कुक्कुटपालन करणाऱ्या महिला बचत गटांच्या
सक्षमीकरणासाठी पशुसखी व प्रशिक्षक महिलांचा क्षमता विकास’

शेळीपालन प्रशिक्षण क्र.: ०२ (मॉड्युल २)
प्रशिक्षणार्थी: धाराशिव जिल्हा

दि. ०६/०९/२०२५ ते १०/०९/२०२५

अ.क्र.	अधिकारी/कर्मचारी नांव	प्रशिक्षणातील जबाबदारी	स्वाक्षरी
१	डॉ. नरेन्द्र खोडे	प्रकल्प सह-समन्वयक	
२	डॉ. शरद आळ्हाड	प्रशिक्षण समन्वयक	
३	डॉ. मत्स्यगंधा पाटील	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
४	डॉ. राम कुलकर्णी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
५	डॉ. राहुल सुर्यवंशी	प्रशिक्षण सह-समन्वयक	
६	श्री. प्रकाश मगर	कार्यालयीन सहायक	

डॉ. नरेन्द्र खोडे
प्रकल्प सह-समन्वयक
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर

डॉ. नंदकुमार गाधकवाड
सहयोगी अधिष्ठाता
पशुवैद्यक व पशुविज्ञान महाविद्यालय,
उदगीर